

Razvoj obveznega šolstva na Koroškem od osvoboditve do začetka petdesetih let 20. stoletja

Jure Maček*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 37(497.413)"1945/1952"

Jure Maček: Razvoj obveznega šolstva na Koroškem od osvoboditve do začetka petdesetih let 20. stoletja. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 89=54(2018), 1–2, str. 125–166

Avtor prikazuje razvoj šolstva po letu 1945 do začetka petdesetih let na Koroškem. Tega zaznamujejo številne lokalne posebnosti pri organizaciji šolstva in izvajanju partijskih direktiv. Na precej hribovitem področju so bile v večini slabo razvite, majhne šole, v katerih je potekal večinoma kombiniran pouk. Avtorja zanimata še socialna in izobrazbena struktura učencev na različnih ravneh šolanja ter odnos okolja do šole v novih družbenih razmerah, pa tudi ideološka prevzgoja prosvetnega kadra ter spremenjena vloga učiteljev v novem družbenem sistemu, skladna s partijsko ideologijo.

Ključne besede: obnova šolstva, obvezno šolstvo, sedemletke, nižje gimnazije, organizacija šolskega sistema, okraj Prevalje, ideologija, partija

1.01 Original Scientific Article
UDC 37(497.413)"1945/1952"

Jure Maček: The Development of Mandatory Schooling in Carinthia from the Liberation to the Beginning of the 1950s. Review for History and Ethnography, Maribor 89=54(2018), 1–2, pp. 125–166

The author presents the development of the school system in Carinthia from after 1945 until the beginning of the 1950s. The development is determined by numerous local specifics in the organisation of the school system and by the execution of the

---

* mag. Jure Maček, arhivski svetovalec, Pokrajinski arhiv Maribor, Glavni trg 7, 2000 Maribor, Slovenija, e-naslov: jure.macek@pokarh-mb.si

Communist Party directives. The education in this quite hilly area was characterised by poorly developed and small schools with mostly combined classes. The author is interested in the social and educational structure of pupils on different educational levels and in the relations between the school environment and the school in the new social situation and in the ideological re-education of teaching staff and their changing role in the new social system according to the Communist Party ideology.

Keywords: educational system restoration, mandatory schooling, seven years schools, secondary school, school system organisation, Prevalje district, ideology, Communist Party

UVOD

Obdobje od osvoboditve do začetka petdesetih let 20. stoletja zaznamuje na šolskem področju tri večje prelomnice. Takoj po koncu vojne so morale nove oblasti ponovno vzpostaviti med okupacijo ukinjeno slovensko šolstvo in ga preurediti v skladu s svojimi političnimi in ideološkimi temelji. Za prvo šolsko leto po osvoboditvi so značilne improvizacija, začasne rešitve in velika neenotnost prosvetne politike, ko je nova oblast poskušala odpraviti posledice okupacije in zagotoviti vsaj osnovne materialne in kadrovske pogoje za začetek dela. O pouku v pravem pomenu besede tedaj še ne moremo govoriti. S šolskim letom 1946/47 so oblasti nakazale spremembe v organizaciji šolstva in začele so se bolj premišljeno lotevati izobraževalnega sistema. Ta je dobil novo podobo z uvedbo enotnih sedemletnih šol – sedemletk v naslednjem šolskem letu. V začetku petdesetih let so v partijskih oblastnih strukturah postopoma spoznavali, da v šolstvu po vojni ni bilo pravega napredka in da so razmere ponekod celo slabše kot pred okupacijo. Ponovno je bila uvedena osemletna šolska obveznost. Začele so se obsežne, več let tajajoče razprave o primernosti nižjih gimnazij kot dela obveznega izobraževanja, in priprave na celovito šolsko reformo.¹

Obravnava šolstva na slovenskem Koroškem se omejuje v tem obdobju le na obvezno, osnovno šolstvo, saj je na tem območju po končani vojni obstajala le ena gimnazija z višjimi razredi. Strokovno šolstvo je sodilo pod pristojnost pristojnih ministrstev posameznih gospodarskih panog vse do začetka petdesetih let, ko je postopoma prešlo pod pristojnost Ministrstva za prosveto Ljudske republike Slovenije. Raziskava temelji na arhivskih virih, dostopnih v Pokrajinskem arhivu Maribor. Uporabljal sem gradivo v fondih Okrajni ljudski odbor Slovenj Gradec, Okrajni komite Komunistične partije Slovenije Slovenj Gradec ter za prvi dve leti po vojni fond Okrožni ljudski odbor Maribor. Celovito in sistematično obravnavo šolstva ter primerjavo z ostalimi

¹ Gabrič, Šolstvo na Slovenskem, str. 67–92.

okrajnimi ljudskimi odbori otežuje nepopolno ohranjena in nesistematično zbrana šolska dokumentacija. Poleg tega je treba sicer uradne podatke brati in interpretirati z rezervo. Te so sprva zbirali kar krajevni ljudski odbori sami. Podobno velja tudi za analize in poročila uradnih upravnih organov, pristojnih za šolstvo, na ravni okraja. Tudi ti pogosto ne prikažejo verodostojnega stanja na terenu, saj poskušajo povzdigovati dosežke lokalnih šolskih oblasti in jih pred predpostavljenimi šolskimi in političnimi oblastmi prikazati v čim lepši luči.

O razvoju šolstva na slovenskem Koroškem v prvem obdobju po drugi svetovni vojni ni bilo do danes napisanega niti enega celovitega in poglobljenega strokovnega članka, ki bi temeljil na arhivskih virih. Redki raziskovalci koroškega šolstva so se opirali le na šolske kronike in na razna šolska poročila. Izpostavljali so predvsem ustanovitev popolne gimnazije na Ravnah na Koroškem ter njen pomen za širšo koroško regijo.²

V prispevku sem zajel obvezno šolstvo v širši koroški regiji, to je v okraju Prevalje oziroma kasnejših okrajih Dravograd in Slovenj Gradec,³ kot jih je teritorialno razmejil že Zakon o upravni razdelitvi federalne Slovenije iz septembra 1945. Okraj Prevalje je bil tedaj del mariborskega okrožja. Po tem zakonu je bilo območje Slovenj Gradca sprva priključeno k okraju Šoštanj kot delu celjskega okrožja.⁴ Struktura in številčna podoba obveznega šolstva v okraju se je seveda spreminjala, sledeč vsem kasnejšim upravno teritorialnim spremembam.

Še pred julijskimi volitvami v narodnoosvobodilne odbore sta se združila okrajna odbora Osvobodilne fronte (OF) Črna-Mežica in Guštanj-Prevalje v okraj Prevalje.⁵ Okraj Prevalje je po Zakonu o upravni razdelitvi federalne Slovenije zajemal naslednje kraje: Črna, Črneče, Dobja vas, Dobrije, Dravograd, Gortina, Guštanj, Javorje, Koprivna, Kotlje, Leše, Libeliče, Lokovica, Mežica, Muta, Ojstrica, Otiški Vrh, Perniče, Prevalje, Sv. Anton, Sv. Boštjan, Sv. Danijel pri Prevaljah, Sv. Primož nad Muto, Sv. Primož na Pohorju, Sv. Vid pri Muti, Tolsti Vrh, Trbonje, Vuzenica, Vič in Žerjav. Okraju Maribor levi breg je bil tedaj priključen Marenberg, okraju Maribor desni breg pa Vuhred.⁶

² Sušnik, *Razvoj šolstva v Mežiški dolini*, str. 171–207.

³ Po upravni razdelitvi februarja 1948 se je okraj Prevalje preimenoval v okraj Dravograd. 12. septembra 1949 se je sedež Okrajnega ljudskega odbora Dravograd prenesel v Slovenj Gradec, 20. junija 1950 pa se je okraj Dravograd preimenoval v okraj Slovenj Gradec. Več glej Čeh, *Historiat Okrajnega ljudskega odbora Prevalje in Slovenj Gradec*, str. 93–96.

⁴ Ur. l. Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (SNOS) in Narodne vlade Slovenije (NVS), 8. 9. 1945, št. 33, Zakon o upravni razdelitvi federalne Slovenije, člen 5, str. 139–140.

⁵ Bračič, *Prostorski razvoj*, str. 522.

⁶ *Ur. l. SNOS in NVS*, 8. 9. 1945, št. 33, Zakon o upravni razdelitvi federalne Slovenije, člen 5, str. 140.

V začetku leta 1946 so bili po ukinitvi in razdelitvi okraja Šoštanj okraju Prevalje priključeni naslednji kraji: Dovže, Golavabuka, Legen, Mislinja, Pameče, Podgorje, Razbor, Sele, Slovenj Gradec, Stari trg pri Slovenj Gradcu, Straže, Sv. Lenart, Št. Janž, Št. Janž pri Dravogradu, Št. Ilj, Sv. Vid in Turiška vas. Poleg tega je prevaljski okraj iz okraja Maribor desni breg dobil še Vuhred, iz okraja Maribor levi breg pa Marenberg in Sv. Tri Kralje.⁷

RAZMERE V KOROŠKEM ŠOLSTVU V PRVIH MESECIH PO OSVOBODITVI

Pouk na Koroškem med okupacijo ni potekal redno, predvsem ne zadnji dve šolski leti, v hribovitih in odmaknjenih krajih pa ga ponekod niti ni bilo. Precej šolskih poslopij je zasedalo vojaštvo. Na kar nekaj podeželskih šolah se je šolski pouk končal že sredi vojne, saj so bili pritiski s strani partizanskega gibanja na nemško učiteljstvo v bolj odročnih krajih preveliki. Vse šolsko delo je bilo med okupacijo usmerjeno v vzgojo v smislu nacionalsocialistične ideologije, slovenska beseda je bila najstrožje prepovedana. Delo na šolah so prevzeli večinoma učitelji, prežeti z nacionalsocialističnim duhom. Bolj kot se je osvobodilno gibanje širilo, večji je bil odpor otrok do nemške šole in nemških učiteljev. Tudi starši so začeli odtegovati svoje otroke od pouka, kolikor je le bilo mogoče. Otroci, ki zaradi narodne zavesti svojih staršev niso redno obiskovali šole, so ostali skoraj polpismeni, tisti, ki pa so šolo obiskovali, so imeli po osvoboditvi velike težave pri učenju slovenskega knjižnega jezika.⁸

Po končani okupaciji so bile nove oblasti mnenja, da je treba brez odlašanja, ne glede na vse ovire in pustošenje, začeti s poukom. Čim prej so želele odpraviti posledice okupacije pri otrocih ter jih s pomočjo šole vzgojiti v duhu pridobitev narodnoosvobodilnega boja in *novega časa*. Že nekaj dni po osvoboditvi maja 1945 je Ministrstvo za prosveto LRS izdalo navodila za ponovni začetek pouka. Ta naj bi se začel v Ljubljani 22. maja, drugod po Sloveniji pa, upoštevajoč krajevne razmere, nekoliko kasneje. Osnovna naloga učiteljev je bila končati šolsko leto.⁹ V mariborskem okrožju je 1. junija 1945 načelnik prosvetnega odseka Okrožnega odbora OF Maribor Jože Bezjak pozval vse učitelje, da naj se takoj javijo v učiteljsko službo ne glede na njihovo predvojno mesto oziroma kraj poučevanja. Svoj poziv je podkrepil z besedami, da bodo

⁷ *Ur. l. LRS*, 2. 3. 1946, št. 18, Zakon Predsedstva SNOS o delnih spremembah Zakona o upravni razdelitvi LRS z dne 6. septembra 1945, str. 47 in *Ur. l. LRS*, 3. 4. 1946, št. 26, Zakon o upravni razdelitvi LRS, str. 99–100.

⁸ Sušnik, *Razvoj šolstva v Mežiški dolini*, str. 195–197 in Skitek, *Nemške ljudske šole*, str. 125.

⁹ Arhiv Republike Slovenije (AS), fond Ministrstvo za prosveto LRS, Navodilo ob pričetku obnovljenega pouka, 22. 5. 1945, AŠ 1.

razna oklevanja imela slabe posledice za posameznika.¹⁰ Na delovna mesta je nova oblast nameravala pritegniti tudi že upokojene učitelje.

V okraju Prevalje je večina, to je trinajst šol, začela s poukom junija 1945, pet pa jih je ostalo zaradi pomanjkanja učnih moči in prostora zaprtih. Prva je 28. maja odprla vrata šola na Prevaljah. Z delom sta začela tudi otroška vrtca v Mežici in Črni. V Črni je bilo šolsko poslopje deloma porušeno, v Koprivni pa ni bilo primerne prostora za pouk, saj je bilo župnišče, kjer je pouk potekal prej, opustošeno. Z vso šolsko opremo so pogorela tudi poslopja v Trbonjah, Podpeci in na Poljanah. Vsa ostala šolska poslopja so bila potrebna večjih ali manjših popravil. Pouk je povsod potekal večinoma v zasebnih zasilnih prostorih, saj so šolska poslopja še vedno zasedale vojaške enote. Na šolah se ni ohranili skoraj noben inventar, učila, učni pripomočki ali učbeniki. Kar ni bilo izgubljeno med okupacijo, so uničile vojaške enote, ki so prenočevale v šolah. Le pri pouku slovenščine so lahko otroci uporabljali Bobičevo čitanko Preljubo veselje. Prosvetni odsek je ocenil, da bi za vsako šolo nujno potrebovali vsaj po en stenski zemljevid Slovenije in Jugoslavije ter tisoč ročnih zemljevidov. Poleg tega so bile šole brez tiskovin, pisalnega papirja, krede, črnila in zvezkov. Ker krajevni odbori niso dobili kreditov za nabavo inventarja, niso mogli priskrbeti novih klopi in šolskih tabel. Čeprav se je do julija vrnilo v službo 38 učiteljev, jih je še naprej primanjkovalo. Brez učnih moči so bile še šole Koprivna, Javorje, Podpeca, Strojna in Šelenberg. Prosvetni referent je opazal, da so ljudje novi šoli kar naklonjeni. Zlasti kmetje s hribov so želeli, da bi čim prej začeli pouk na njihovih gorskih šolah. V razmahu je bilo tudi ostalo kulturno in prosvetno delo. Ljudje so začeli zbirati uničene šolske knjižnice, ustanavljali so čitalnice in pevske zборе.¹¹ Da bi omogočili mladini, ki je obiskovala meščansko šolo v Mežici ali druge srednje šole, da bi zaključili oziroma nadaljevali šolanje, so prosvetne oblasti na Prevaljah pripravljale poseben počitniški ponavljalni tečaj za srednje šole. Njegovo vodstvo in organizacijo je s pomočjo učiteljev prevaljske osnovne šole prevzel Franc Sušnik.¹²

Na območju okraja Marenberg so bile izmed petnajstih šol zaradi pomanjkanja učiteljev junija odprte samo šole v Marenbergu, na Muti, v Podvelki, Vuhredu, Vuzenici in v Ribnici. Prav tako še nista začela z delom otroška vrtca v Marenbergu in na Muti. V okraju je bilo samo dvanajst učiteljev. Šole Brezno, Ribnica, Sv. Anton in Sv. Primož so bile med okupacijo požgane, šolo

¹⁰ Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), fond Okrožni ljudski odbor Maribor (OKLO MB), Poziv učiteljem za javljanje v službo, 1. 6. 1945, AŠ 158.

¹¹ PAM, fond OKLO MB, Nadzorniško poročilo prosvetnega odseka Okrajnega odbora OF Prevalje, 2. 7. 1945 in Poročilo Okrajnega odbora OF Prevalje o prosvetnem delu v okraju Prevalje, 17. 7., AŠ 164.

¹² PAM, fond OKLO MB, Nadzorniško poročilo za okraj Prevalje, 2. 8. 1945, AŠ 164.

na Remšniku pa je razdejala nastavljena bomba takoj ob koncu okupacije. Šolsko pohištvo je bilo povsod uničeno, prav tako zbirke učil. Prebivalstvo je večinoma pozdravilo odprtje slovenskih šol, le na Muti in v Marenbergu je bilo nekaj nezadovoljstva. Po ocenah prosvetnega referenta se je položaj po opravljenih čistkah v obeh krajih počasi izboljšal in tudi pouk v obeh tamkajšnjih šolah je bil odtlej lažji. Otroci nižjih razredov so bili v obeh krajih precej zanemarjeni, predšolski pa so znali večinoma samo nemško.¹³

V začetku julija 1945 so na sestanku vseh okrajnih prosvetnih referentov in šolskih nadzornikov mariborskega okrožja pripravili splošna navodila za začetek pouka. Prva naloga je bila nuditi otrokom kljub nerednemu pouku čim bolj solidno znanje. Učiteljem so odsvetovali prehitro uvajanje novosti in novih metod poučevanja. Ob tem so jih želeli politično izobraziti, upoštevajoč politično in ideološko orientacijo novih oblasti.¹⁴ Na izobraževalnih tečajih, organiziranih za vsak okraj posebej, so učitelji ob političnih napotkih dobili tudi osnovne strokovne smernice za pouk. Glavni poudarek bi morali nameniti branju in pisanju. Vso vzgojo bi morala prežemati ideja narodno-osvobodilnega boja. Ob tem bi morala nova slovenska šola čimprej odstraniti posledice delovanja okupatorskih oblasti na šolskem področju in v znanju otrok. Po ocenah šolskih nadzornikov je učiteljstvo večinoma pristopilo k delu z razumevanjem in pogumno.¹⁵

V prvih dveh mesecih po obnovitvi pouka so se na vseh šolah posvečali predvsem jezikovnemu pouku s pomnjenjem, branjem in recitiranjem partizanskih pesmi. Večina otrok se namreč ni znala niti preprosto izražati v slovenskem jeziku. V okviru jezikovnega pouka so spoznavali še naravo in računstvo. Ostalih predmetov niso poučevali. Znanje otrok je bilo porazno in ni omogočalo resnejšega dela. Snov, ki so jo obdelali med okupacijo, so se namreč naučili na pamet, ne da bi jo razumeli. Po ugotovitvah načelnika prosvetnega odseka mariborskega okrožja Jožeta Bezjaka otroci v prvem šolskem letu na splošno sploh niso poznali črk, razen samoglasnikov, številke so obvladali v obsegu do deset, pri poznavanju okolja so opisovali le ožje okolje z uporabo tujk iz svojega okolja. V drugem šolskem letu še vedno niso obvladali niti polovice črk, z njihovo vezavo se niso ukvarjali, računali so v obsegu do dvajset, a le z odštevanjem in seštevanjem. Pri prirodoopisu so poznali najbližjo okolico doma in jo opisovali z uporabo tujk. Tudi v tretjem letu še niso poznali vseh črk, njihova vezava pa ni bila utrjena. Pripovedovati o prebranem besedilu niso znali in tudi slovnice niso poznali. Pri računstvu so sicer obvladali

¹³ PAM, fond OKLO MB, Nadzorniško poročilo za okraj Marenberg, 12. 7. 1945, AŠ 164.

¹⁴ PAM, fond OKLO MB, Zapisnik sestanka okrajnih prosvetnih referentov in šolskih nadzornikov mariborskega okrožja, 3. 7. 1946, AŠ 156.

¹⁵ Prav tam.

števila do sto, vendar poštevanke še niso osvojili. Prav tako so jim bile tuje mere. Poleg tega niso znali v slovenskem jeziku naštetih niti vseh domačih živali. Šele v četrtem in petem razredu so brali tako, kot bi morali ob koncu prvega razreda, znali pa so tudi napisati stavke po nareku z zlogovanjem. Slovnice še niso poznali. Največ težav jim je povzročala uporaba velike začetnice. Čeprav so poznali števila do tisoč, so ustno seštevali in odštevali le do sto. Mere so le delno poznali, prav tako ni bila utrjena poštevanke števil do deset. Pri prirodopisu so z mešanico domačih in nemških izrazov znali razložiti življenje narave v bližnji okolici. Šesto do osmo leto je bilo po ocenah nadzornikov dejansko na nivoju eno ali dvoletne šolske izobrazbe v stari Jugoslaviji. Otroci so sicer zmogli pisati po nareku z veliko pravopisnimi napakami, vendar niso poznali ločil, zamenjevali so črke in pogosto niso razlikovali med njimi. Pri branju so še vedno imeli težave, le svoj rokopis so znali tekoče prebrati. Kljub tako obsežnemu primanjkljaju v znanju so imeli otroci na vseh stopnjah veselje do dela in tudi snov so hitro razumeli in si jo zapomnili.¹⁶

Šolsko leto 1944/45 so na vseh šolah uradno končali s poukom konec julija ali v začetku avgusta z zaključno slavnostjo. Izjema so bile šole, na katerih med okupacijo sploh ni bilo pouka.

Po komasaciji okrajev je bil avgusta 1945 ukinjen okraj Marenberg. Z izjemo šol Lehen, Podvelka in Ribnica na Pohorju so bile vse preostale 12. avgusta priključene prevaljskemu okraju.¹⁷ To so bile šole Vrata, Vuhred, Muta, Vuzeznica, Marenberg, Pernice, Sv. Jernej, Sv. Trije Kralji, Sv. Primož na Pohorju in Sv. Anton na Pohorju. V krajevnem odboru Leše so se izrekli za samostojno šolo in osamosvojitve od prevaljske šole. V okraju Prevalje je bilo tako konec avgusta 1945 27 šol in ena ekspozitura s skupno 94 oddelki in deset otroških vrtcev. Na vseh šolah je bilo 53 učiteljev, manjkalo jih je še vsaj 41.¹⁸ V začetku septembra 1945 sta nato odpadli šoli v Marenbergu in Vuhredu, saj sta bila oba kraja priključena okraju Maribor levi breg oziroma Maribor desni breg.¹⁹

Pred okupacijo je na Koroškem delovala le meščanska šola v Mežici, gimnazij ni bilo. Obiskovali so jo zlasti otroci rudarjev. V času okupacije so nemške oblasti odprle še zasebno meščansko šolo šolskih sester v Marenbergu. Začasnou pouk so na njej pričeli že 28. maja. 25 šolarjev je bilo združenih v enem razredu, poučevali pa so jih ločeno od osnovne šole. Edini učitelj je

¹⁶ PAM, fond OKLO MB, Poročilo prosvetnega odseka mariborskega okrožja, junij 1945, AŠ 164 in fond Okrajni ljudski odbor Slovenj Gradec (OLO SG), Poročilo šole Muta, 29. 1. 1946 in šole Št. Danijel pri Prevaljah, 31. 1. 1946, AŠ 156.

¹⁷ PAM, fond OKLO MB, Poročilo okrožnega šolskega nadzornika za avgust 1945, 15. 9. 1945, AŠ 164.

¹⁸ PAM, fond OKLO MB, Nadzorniško poročilo prosvetnega odseka Okrajnega narodno-osvobodilnega odbora (ONOO) Dravograd, 6. 9. 1945, AŠ 164.

¹⁹ Prav tam.

bil Franjo Mencej. Opravljaj je še naloge začasnega šolskega upravitelja.²⁰ Z delom je po osvoboditvi začela tudi mežiška meščanska šola z dvema učiteljema, vendar je bila premeščena na Prevalje. Mežiško poslopje meščanske šole so namreč še vedno zasedale vojaške enote. Na podlagi uredbe o ukinitvi meščanskih šol so bile te avgusta 1945 preoblikovane v nižje gimnazije.²¹ Po ukinitvi meščanskih so prosvetne oblasti predvidevale, da bodo na Koroškem odprli le eno nižjo gimnazijo, to je ali v Mežici ali na Prevaljah. Po uredbi o gimnazijah je bila sicer septembra 1945 ustanovljena nižja mešana gimnazija na Prevaljah,²² vendar do odprtja šole ni prišlo, saj je delavstvo z zborovanja v Guštanju 9. septembra poslalo spomenico ministru za prosveto z zahtevo po ustanovitvi popolne gimnazije v Guštanju. Ministrstvo je ugodilo željam ter 17. septembra 1945 ustanovilo nižjo mešano gimnazijo v Guštanju. S tem je bila tudi formalno ukinjena gimnazija na Prevaljah. V primeru, da bi bilo za višje gimnazijske razrede v Guštanju prijavljenih minimalno vsaj dvajset do 25 dijakov, bi lahko gimnazija osnovala tudi kakšen višji gimnazijski oddelek in se tako preoblikovala v popolno gimnazijo. Za delegata na gimnazij so imenovali profesorja Franca Sušnika.²³ Za potrebe guštanske gimnazije naj bi obnovili opustošeni grad in zagotovili dovolj prostora za šest učilnic in internat.²⁴

Ministrstvo za prosveto je ob tem še odločilo, da naj namesto prevaljske gimnazije začasno ostane še nižja gimnazija v Mežici, čeprav je uredba o gimnazijah ni predvidela. Za njenega delegata je imenovalo učitelja Josipa Hergoutha. Ob tem je postavilo pogoj, da se bo v primeru, ko bi bilo v posameznem razredu v Mežici manj kot 25 dijakov, tak razred ukinil, dijaki pa se bodo prešolali na gimnazijo Guštanj.²⁵

Nostrifikacija spričeval učencev, ki so v šolskem letu 1945/46 še nameravali obiskovati osnovno šolo, je bila bolj formalnost in so jo izvedli kar razredni učitelji, potem ko so se prepričali o znanju učencev. Veliko bolj zapleteno je bilo vprašanje priznavanja spričeval učencev meščanskih šol in gimnazij,

²⁰ PAM, fond OKLO MB, Podatki za meščansko šolo v Marenbergu, 10. 6. 1945, AŠ 162.

²¹ *Ur. l. SNOS in NVS*, 8. 8. 1945, št. 24, Uredba o ukinitvi meščanskih šol, člani 1–3, str. 103.

²² *Ur. l. SNOS in NVS*, 8. 9. 1945, št. 33, Uredba o gimnazijah v šolskem letu 1945/46, člani 1–3, str. 142. Z njo so bile ukinjene ali združene z drugimi gimnazijami tudi vse zasebne gimnazije in vse državne in zasebne meščanske šole.

²³ PAM, fond OKLO MB, Odločba ministrstva za prosveto o ustanovitvi gimnazije v Guštanju, 17. 9. 1945, AŠ 169.

²⁴ PAM, fond OKLO MB, Poročilo o začetku Državne gimnazije v Guštanju, 22. 10. 1945, AŠ 169.

²⁵ PAM, fond OKLO MB, Odločba ministrstva za prosveto o ustanovitvi gimnazije v Guštanju, 17. 9. 1945, AŠ 169.

pridobljenih med okupacijo.²⁶ Za območja, kjer je pouk med okupacijo potekal izključno v nemščini, veljavnost spričeval meščanskih šol in gimnazij ni bila priznana in jih tudi pred posebnimi komisijami ni bilo mogoče potrditi. Dijaki, katerih spričevala so bila neveljavna ali niso bila potrjena, so morali opravljati za razrede, za katere so hoteli imeti spričevala, posebne izpite iz slovenščine, iz jugoslovanske zgodovine s poudarkom na narodnoosvobodilnem boju ter zemljepisa Jugoslavije.²⁷

Med dijaki v mariborskem okrožju so se pojavljale različne razlage, saj prosvetne oblasti niso jasno razlikovale med dijaki, ki sploh niso obiskovali šole in so morali v celoti nadomestiti manjkajoči razred, razen onih, ki so obiskovali okupatorske šole, vendar so bila njihova spričevala neveljavna. Po pojasnilih Viktorja Smoleja, vodje srednješolskega odseka pri ministrstvu prosvete v Ljubljani, so prednost pri opravljanju izpitov dobili dijaki, ki so iz političnih razlogov izgubili eno ali več šolskih let. Ti naj bi obiskovali tečaje, pripravljene za vse razrede, in tudi opravljali naj bi celotne razredne izpite. Šele potem naj bi oblasti poskrbele za učence, ki so obiskovali okupatorske šole. Ti so morali opravljati dopolnilne izpite za vse razrede in vse snovi iz nacionalnih predmetov, to je iz slovenščine, zgodovine, zemljepisa in še dodatno iz matematike. Pogoj za vpis na obe vrsti tečajev je bilo pridobljeno potrdilo o neoporečnosti med vojno.²⁸

Okrajni odbor OF Prevalje je na pobudo delegata za meščanske šole v mariborskem okrožju zbral prijavljene na pripravljalni tečaj učencev meščanske šole in nižje srednje šole (nižje gimnazije) iz Mežiške doline na ljudski šoli v Prevaljah. Vodja tečaja je bil Franc Sušnik, poučevanje posameznih predmetov pa so prevzeli prevaljski osnovnošolski učitelji.²⁹ 23. julija se je začel tečaj za ponovne in razredne izpite na Prevaljah. Število vseh prijavljenih je bilo 162, od tega je bilo v prvem razredu 45 dijakov. Kar sto dijakov je prihajalo iz meščanske šole v Mežici, trideset jih je bilo z gimnazij, ostali pa so bili otroci, ki jim je bil med okupacijo onemogočen študij na nižjih srednjih šolah. Da bi jim omogočili opravljanje razrednih izpitov, so na tečaju poleg slovenščine, matematike, zemljepisa in zgodovine obravnavali tudi prirodopis, fiziko in kemijo.³⁰

Že kmalu se je pojavilo vprašanje, kaj storiti z dijaki iz Mežiške doline, ki so hodili med okupacijo na meščansko šolo v Pliberku ali na gimnazijo v Celovcu. Po razlagi uredbe o priznavanju in veljavnosti v času okupacije

²⁶ *Ur. l. SNOS in NVS*, 8. 8. 1945, št. 24, Uredba o priznanju in veljavnosti v času okupacije opravljenih tečajev in izpitov ter doseženih spričeval in diplom, člena 1 in 2, str. 103–105.

²⁷ Prav tam, členi 3–6, str. 104–105.

²⁸ PAM, fond Učiteljišče Maribor, Srednješolski tečaji – navodila, 31. 7. 1945, AŠ 111/7.

²⁹ PAM, fond OKLO MB, Poročilo o meščanski šoli v Mežici, 17. 7. 1945, AŠ 162.

³⁰ PAM, fond OKLO MB, Pričetek srednješolskega tečaja, 24. 7. 1945, AŠ 162.

opravljenih tečajev in izpitov ter doseženih spričeval ali diplom je bilo spričevalo tistih, ki so hodili v šole v Pliberku in Celovcu in tako študirali zunaj ozemlja zvezne države Jugoslavije, neveljavno in bi zato morali delati razredne izpite iz vseh predmetov in ne le dopolnilnih izpitov iz posameznih predmetov. Zaradi tega bi imeli učenci šol v Pliberku in Celovcu slabše pogoje kot tisti v Mežici ali Mariboru, čeprav se šole po svoji nacistični usmerjenosti niso bistveno razlikovale. V Celovcu so celo sprejemali slovenske dijake, ki so bili v Mariboru zaradi političnih in rasnih razlogov zavrženi. Vodja tečaja Franc Sušnik je zato predlagal, da ta spričevala obravnavajo enako kot tista, pridobljena na ozemlju federalne Slovenije.³¹ Sodeč po ohranjenih dokumentih njegov predlog pri prosvetnih oblasteh ni naletel na razumevanje. Poročila iz mariborskega okrožja kažejo, da je bila mladina na tečajih kljub pomanjkanju učnih pripomočkov pripravljena delati in se učiti.³²

Že v poletnih mesecih leta 1945 je začela prosvetna oblast takoj po prijavi učiteljev na delovna mesta na podlagi sestavljenih karakteristik in podatkov o delovanju v času okupacije z obsežno selekcijo. Z delovnih mest je želela odstraniti vse, ki so se kakorkoli *pregrešili* med okupacijo ali so odkrito sodelovali z okupatorji. Med najtežje dileme prosvetnih oblasti je v mariborskem okrožju sodilo vprašanje, kaj storiti z učitelji, ki so službovali v nemški šolski službi. Iz okraja Prevalje in okraja Marenberg je za časa okupacije poučevalo bodisi na nemških šolah na slovenskem ozemlju bodisi na šolah v nemških ali avstrijskih krajih štirinajst učiteljev. Iz okraja Prevalje so to bili: Karel Čuček, Josip Praper, Marija Šimon, Ida Pečnik, Olga Pečnik, Franc Kogelnik, Ruža Prah-Golob in Marija Grašanovič-Grubelnik.³³ Poleg njih so bili iz okraja Marenberg v službi na nemških šolah: Jelica Zabovnik, Franjo Mencej, Alojz Kos, Roza Prah, Marica Šetina in Franc Kogelnik. Vsi so bili konec julija do dokončne odločbe sodišča narodne časti razrešeni službovanja.³⁴

V začetku avgusta 1945 je javni tožilec mariborskega okrožja obvestil okrožne prosvetne oblasti, da ni razloga za njihov kazenski pregon pred sodiščem narodne časti in da se lahko vrnejo na svoja prejšnja delovna mesta.

---

³¹ PAM, fond OKLO MB, Dopis Franca Sušnika Okrajnemu odboru OF Prevalje, 18. 8. 1945, AŠ 162.

³² PAM, fond OKLO MB, Poročilo o srednjih šolah mariborskega okrožja za mesec september 1945, 13. 10. 1945, AŠ 162.

³³ PAM, fond OKLO MB, Seznam učiteljstva, ki se je za časa okupacije udeleževalo na nemških šolah v okraju Prevalje, 18. 6. 1945, AŠ 166. Več o vprašanju učiteljev na nemških šolah glej Maček, Partijska prosvetna politika 1945–1955, str. 92–97.

³⁴ PAM, fond OKLO MB, Seznam učiteljev, ki so službovali kot šolski delavci za časa okupacije v okraju Marenberg, AŠ 166.

Na seznam za nadaljnje kazensko ukrepanje ni uvrstil nobenega učitelja s Koroške.³⁵

25. avgusta 1945 je potekala prva okrajna konferenca učiteljstva prevaljskega okraja v Vuhredu. Na njej je okrožni šolski nadzornik Janko Gačnik dal napotke za delo v novem šolskem letu. Sodobni učitelj bi moral *odgovarjati duhu novega časa in dogajanja, znati bi se moral vživeti v nove razmere ter se znebiti vseh starih predsodkov. Ob tem bi moral biti blizu ljudstvu, pred katerega pa ne bi smel postavljati prevelikih zahtev, in pokazati bi moral čim več samoiniciativnosti.* Učiteljem je tudi naložil, da morajo v učiteljski organizaciji preprečiti morebitni razdor ali nerazumevanje med izseljenimi učitelji, med učitelji-partizani in med učitelji, službujočimi med okupacijo. Ob tem bi morali učitelji politično podpirati delo OF ter pri svojem delu odpravljati birokratizem. Na konferenci v Vuhredu so postavili tudi prve temelje za organizacijo učiteljskega sindikata kot podružnice Zveze prosvetnih delavcev Jugoslavije. Prevaljski (Dravograjski) okraj so razdelili v štiri sindikalne podružnice. To so bile Črna, Prevalje, Dravograd in Marenberg. Izvoljen je bil iniciativni odbor, ki je nato poskrbel za izvolitev odborov vseh podružnic. Med najpomembnejšimi nalogami novega sindikata so na konferenci opredelili sodelovanje z OF in množičnimi organizacijami, popularizacijo temeljnih točk OF, boj proti saboterjem, vojnim dobičkarjem, špekulantom, ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev, priprava volitev, udeležba pri obnovi gospodarstva, sodelovanje pri organizaciji zadružništva in kulturno-prosvetnega dela, pa tudi skrb za dvig življenjskega standarda in uveljavljanje pravic članov glede izplačila plač in premestitev.³⁶ Odbori podružnic so nato do 3. septembra izvolili še krajevne sindikalne odbore.³⁷

ŠOLSKO LETO 1945/46 – LETO OBNOVE

Pred začetkom rednega pouka so okrožne oblasti v Mariboru namenjale posebno pozornost celotnemu obmejnemu pasu levo od reke Drave – obsežni del tega območja je zavzemal tudi prevaljski okraj, saj so bile tukaj politične razmere najslabše. Okrajne oblasti bi morale nemudoma priskrbeti primerna stanovanja s pohištvom, zlasti za učitelje na samotnih hribovskih šolah tik ob meji, ter jim ob agrarni reformi dodeliti primeren kos zemljišča. S takšnimi

³⁵ PAM, fond OKLO MB, Obvestilo javnega tožilca za mariborsko okrožje, 9. 8. 1945, AŠ 166.

³⁶ PAM, fond OKLO MB, Zapisnik 1. okrajne konference učiteljev dravograjskega okraja, 25. 8. 1945, AŠ 164.

³⁷ PAM, fond OKLO MB, Nadzorniško poročilo prosvetnega odseka ONOO Dravograd, 6. 9. 1945, AŠ 164.

ukrepi bi lažje pritegnili dobre učitelje, ti pa namestitve v bolj odročne predele ne bi razumeli kot kazen oziroma degradacijo.³⁸

Prevaljski okraj se je kot celota politično in gospodarsko delil na Mežiško in Dravsko dolino. Med njima so bile po ocenah oblasti velike politične razlike. V Mežiški dolini in nad njo je prebivalstvo živelo večinoma od rudnika. Tu je sicer vladalo precejšnje pomanjkanje, saj delavci niso dobili plač, poljedelstvo pa je bilo dokaj nerazvito. Kljub temu na tem območju ni bilo večjega nezadovoljstva med prebivalstvom. Pripravljeno je bilo udarniško delati in se bolj odrekati kot v Dravski dolini. To se je pokazalo zlasti pri obnovi šol, saj je ta v primerjavi z Dravsko dolino lepo napredovala. V Dravski dolini je bilo nekaj industrije le v Dravogradu in na Muti, politično pa so bili ti kraji po oceni oblasti mnogo bolj *zastrupljeni od nacifašizma in pete kolone*. Tudi delavstvo je v precejšnji meri podleglo sovražni propagandi. Politično sta najmanj ustrezala Dravograd in Guštanj. Delo množičnih organizacij, še posebej mladinske, zaradi tega ni bilo učinkovito in manjkala je prava povezava med njimi in šolo. Tudi učiteljstvo Dravske doline je bilo po ugotovitvah oblasti kljub udeležbam na političnih tečajih med počitnicami še politično *nezgrajeno* in slabo seznanjeno s sodobnimi problemi. Zato tudi niso mogli nastopati kot pravi aktivisti. Med njimi so namreč prevladovali starejši učitelji, ki so poučevali že pred okupacijo in so se po mnenju prosvetnih oblasti težje znašli v novih razmerah. Zaradi tega so na to območje želele namestiti učitelje, ki bi tako pedagoško kot politično povsem ustrezali. To naj bi bili zlasti tako imenovani učitelji – tečajniki.³⁹ V Dravograd, Guštanj in tudi na Muto bi morala zato priti vsaj po ena politično dobra učna moč. Čeprav politične oblasti in aktivisti učiteljstvu niso povsem zaupali, so prosvetni delavci po drugi strani uživali med ljudmi precejšen ugled, saj so bili kar številni izvoljeni v narodnoosvobodilne odbore. Zato so oblasti sklenile, da bodo učitelje kljub vsem pomislekom poskušali čim bolj pritegniti k političnemu delu s konkretnimi zadolžitvami in nalogami.⁴⁰

Pred začetkom novega šolskega leta so se koroški učitelji morali udeležiti še okrajnega informativnega tečaja v Vuhredu od 11. do 15. septembra. Udeležilo se ga je 71 učiteljev. Na njem so učitelje seznanili predvsem s problemi OF. Ti naj bi bili podlaga za celotno delo v šoli in tudi zunaj nje, to je pri

³⁸ PAM, fond OKLO MB, Mesečno pregledno poročilo za julij 1945, 9. 8. 1945, AŠ 164.

³⁹ Oblasti so organizirale nekajmesečne pedagoške tečaje, s katerimi naj bi na hitro izobrazili manjkajoče učitelje, poleg tega pa so želele z njihovo pomočjo vzgojiti ideološko in politično ustrezen učiteljski naraščaj. Na tečaje so sprejemali diplomante četrtil letnikov nižjih srednjih in meščanskih šol s primerno karakteristiko.

⁴⁰ PAM, fond OKLO MB, Nadzorniško poročilo prosvetnega odseka NOO Dravograd, 22. 8. 1945, AŠ 164 in Poročilo okrožnega šolskega nadzornika za avgust 1945, 15. 9. 1945, AŠ 164.

vzgoji mladine in tudi odraslih.⁴¹ Nato so oblasti organizirale še poseben informativni tečaj za prosvetne delavce, ki so službovali v učiteljski službi pod okupatorjem. Namen vseh predavanj je bil v prvi vrsti učitelje politično vzgajati in jim vcepiti spoznanje, da morajo biti *prava gibalna sila med narodom*. Razumeti bi morali vsa politična dogajanja in si prizadevati za vsestranski narodni razvoj. Po opažanjih prosvetnih oblasti so se je število udeležencev na tečajih povečevalo in večina jih je začutila potrebo po nadaljnjem izobraževanju v tej smeri.⁴²

Pred novim šolskim letom je delo prevzel tudi prosvetni oddelek Narodnoosvobodilnega odbora Prevalje. Prosvetni referent je postal Matija Šipek, načelnica oddelka in hkrati šolska nadzornica pa Marica Čepe.⁴³

Takšno je bilo stanje učiteljstva in učencev v okraju Prevalje pred začetkom šolskega leta 1945/46⁴⁴:

Tabela 1: Stanje učiteljstva in učencev v okraju Prevalje pred začetkom šolskega leta 1945/46

Šola		Število učencev		Število učiteljev	Število manjkajočih učiteljev	Število učiteljev s popolno kvalifikacijo (tudi brez izpita)
		M	Ž			
1	Sv. Anton na Pohorju			1	1	1
2	Črna	144	177	7	1	3
3	Črneče	40	44		2	
4	Št. Danijel	55	43	2	1	2
5	Dravograd	107	82	5	1	5
6	Guštanj	101	132	9		8
7	Javorje	19	26	1		
8	Sv. Jernej	29	34	1		1
9	Koprivna				1	
10	Kotlje	64	60	3		1
11	Leše				2	
12	Libeliče	74	59	3		3
13	Lokovica	57	46	2		1
14	Mežica	128	132	6	1	4
15	Muta	122	114	4	2	4
16	Ojstrica	62	43	1	1	

⁴¹ PAM, fond OKLO MB, Poročilo prosvetnega odseka NOO Prevalje, 1. 10. 1945, AŠ 164.

⁴² PAM, fond OKLO MB, Poročilo okrožnega šolskega nadzornika za mesec september 1945, AŠ 162.

⁴³ PAM, fond OKLO MB, Poročilo prosvetnega odseka NOO Prevalje, 8. 10. 1945, AŠ 164.

⁴⁴ PAM, fond OKLO MB, Stanje učiteljstva in učencev v okraju Prevalje pred začetkom šolskega leta, oktober 1945, AŠ 164.

Šola		Število učencev		Število učiteljev	Število manjkajočih učiteljev	Število učiteljev s popolno kvalifikacijo (tudi brez izpita)
		M	Ž			
17	Pernice			1		1
18	Sv. Primož na Pohorju	43	46	1	1	1
19	Prevalje	175	171	9		8
20	Strojna				1	
21	Šalenberg (Zelenbreg)				1	
22	Tolsti Vrh			2		2
23	Trbonje	81	74	3		3
24	Vrata	39	24	2		1
25	Podpeca			2	1	
26	Vuzenica	123	94	3	3	2
Skupaj		1463	1401	68	20	51

Novo šolsko leto se je na večini osnovnih šol začelo 15. oktobra. V okraju Prevalje je bilo ob začetku šolskega leta 26 šol in ena podružnična šola v Žerjavu. Na petih šolah, in sicer na Zelenbregu, v Lešah, Strojni, Koprivni in v Črnečah pouka niso začeli, ker ni bilo učnih moči. Pouka ni bilo niti pri Sv. Antonu, saj so nameravali po izselitvi župnika odpreti šolo v župnišču. S poukom so nekoliko zamujali še v Podpeci, saj novozgrajeni šolski prostor še ni bil urejen, in zaradi poznega prihoda obeh učiteljev tudi na Tolstem Vrhu. Vse šole je obiskovalo 1463 dečkov in 1401 deklica in na njih je poučevalo 68 učiteljev. Kvalificiranih z izpitom je bilo štirideset učiteljev, brez izpita jih je bilo dvanajst, pripravnikov in tečajnikov pa je bilo šestnajst. Najbolj skrb zbujajoč je bil podatek, da je manjkalo kar dvajset učnih moči. Odnos prebivalstva do šole se je izboljšal, le v Vuzenici in Javorju še ni ustrezal. Ob polni zaposlitvi v razredu so oblasti od učiteljev še zahtevale, da morajo biti dejavni tudi pri zunajšolskem delu. Zanj so bili še posebej pohvaljeni učitelji Franjo Šebart, Miroslav Faletov, Leopold Veber, Drago Glogovšek, Riko German, Vekoslava Kuhar, Milko Ozmec, Alojzij Kos in Maks Dolinšek. Zaradi malomarnosti so prosvetne oblasti grajale učitelja Franca Krajnca v Javorju, poseben opomin pa so izrekle učitelju Borisu Studeničkemu, ki zaradi oddaljenosti ni hotel prevzeti vodstva šole v Lešah in je premestitev razumel kot kazen in poklicno nazadovanje.⁴⁵

Od 15. do 19. septembra so povsod potekali sprejemni izpiti za vpis v prvi razred gimnazij, na guštanjski gimnaziji pa šele 8. oktobra. Tukaj se je v gimnazijo vpisalo dvesto otrok, na Prevaljah oziroma v Mežici pa 120. Redni pouk

⁴⁵ PAM, fond OKLO MB, Poročilo šolskega nadzornika ONOO Prevalje, 9. 11. 1945, AŠ 164.

se je začel tako kot na osnovnih šolah 15. oktobra. V Guštanju je potekal še v zelo improviziranih razmerah in to vsak dan le tri ure iz predmetov nacionalne skupine in matematike, odprt pa je bil tudi en razred višje gimnazije. Dopolnilne izpite so dijaki večinoma že opravili in so smeli prestopiti v višje razrede srednje šole, so ob začetku rednega pouka na vseh srednjih šolah še naprej potekali tečaji za opravljanje razrednih izpitov za dijake, ki so izgubili šolska leta med okupacijo.⁴⁶

Na vseh osnovnih šolah so se ob začetku šolskega leta trudili vzpostaviti pionirske organizacije. Te bi sicer morale ostati zunaj šolske organizacije, vendar bi morale biti kar najtesneje povezane s šolo. Pri delu pionirske organizacije naj bi otroci praktično uporabili znanje, ki so ga pridobili v šoli. Naloga vsakega pionirja je bila ob tem spoznati še pomen narodnoosvobodilnega boja in po svojih močeh sodelovati pri obnovi. Povsod so pomagali pri urejanju šolskega inventarja, knjižnic, šolskih poslopij in vrtov ter sodelovali na številnih pionirskih tekmovanjih. Na oddaljenih hribovskih šolah so celo prenašali pošto med domačijami. Pionirji so lahko postali tudi otroci nekdanjih pripadnikov Kulturbunda, saj, kot so razložile prosvetne oblasti, niso bili sami krivi, če so se njihovi starši tako ali drugače pregrešili med okupacijo.⁴⁷

Do konca leta 1945 so začeli s poukom še na Lešah. Dovolj učnih moči sta bili imeli tudi šoli v Črnceh in v Strojni. Brez učiteljev sta ostali le šoli Koprivna in Zelenbreg. Od tukaj so učenci hodili v šolo Tolsti Vrh, vendar v zimskem času zaradi oddaljenosti to ni bilo več mogoče. Število učiteljev se je povečalo na 73. Vse učiteljstvo je bilo včlanjeno v sindikalno organizacijo s tremi podružnicami, in sicer: Črna-Mežica, Prevalje-Guštanj, Dravograd-Vuzenica. V okviru sindikata so bili ustanovljeni študijski krožki. V njih so učitelji razpravljali predvsem o sprejetju nove ustave.⁴⁸ Meseca decembra je bil začasno prekinjen pouk v šoli na Črni, saj se je med vojnimi ujetniki, ki so stanovali v delu šolske stavbe, razširil tifus.⁴⁹

Januarja 1946 je ponovno prišlo do sprememb v območju okrajev. K okraju Prevalje se je priključila Mislinjska dolina do Doliča in število šol se je povečalo za deset.⁵⁰ Poleg tega se je iz okraja Maribor desni breg priključil še Vuhred,

⁴⁶ PAM, fond OKLO MB, Poročilo prosvetnega odseka mariborskega okrožja za mesec oktober 1945, AŠ 162 in Poročilo o začetku Državne gimnazije v Guštanju, 22. 10. 1945, AŠ 169.

⁴⁷ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Zapisnik okrajnega učiteljskega zborovanja, 7. 11. 1945, AŠ 179.

⁴⁸ PAM, fond OKLO MB, Poročilo šolskega nadzornika ONOO Prevalje, 3. 12. 1945, AŠ 164.

⁴⁹ PAM, fond OKLO MB, Poročilo okrožnega šolskega nadzornika za november 1945, 6. 12. 1945, AŠ 164.

⁵⁰ PAM, fond OKLO MB, Pregledno poročilo za mesec januar 1946, 11. 2. 1946, AŠ 162.

iz okraja Maribor levi breg pa Marenberg in Sv. Trije Kralji. Iz okraja Šoštanj je dobil okraj Prevalje šole Šmartno pri Slovenj Gradcu, Sv. Miklavž, Sv. Ilj pri Turjaku, Sv. Janž pri Dravogradu, Sv. Vid, Slovenj Gradec, Sele, Razbor, Podgorje, Pameče in še nižjo gimnazijo v Slovenj Gradcu. Število vseh šol v okraju Prevalje je torej narastlo za trinajst.⁵¹

Celovita obnova šol do pomladi 1946 še ni bila končana. Čeprav je prebivalstvo samo pripravilo veliko gradbenega materiala za obnovo, je delo potekalo počasi, saj ni bilo na razpolago sredstev za poplačilo stroškov dela. Predvsem revni hribovski kraji, kot so bili na primer Trbonje, Pameče in Sv. Anton na Pohorju, bi morali po mnenju Rudolfa Kobolta, okrajnega šefa prosvetnega odseka, prvi dobiti pomoč in posojilo.⁵² Vse do konca prvega šolskega leta je obnova potekala na šolah Trbonje, Pameče, Šmartno, Št. Ilj, Mislinjski graben, Št. Vid in Podgorje. Šola v Podpeci je bila sicer v celoti obnovljena, a ni imela inventarja za edino učilnico. V Šmiklavžu, pri Sv. Antonu in Sv. Primožu na Pohorju se obnove še niso niti lotili. Po ocenah oblasti bi lahko v Trbonjah, Pamečah in Šmartnem vsaj nekaj prostorov usposobili za začetek pouka. Ljudje, množične organizacije in oblast so sicer nudili pri obnovi vso pomoč, vendar je primanjkovalo strokovnega delavstva za bolj intenzivna dela in tudi sredstva iz kreditov so zadostovala komaj za načrte in osnovna pripravljalna dela.⁵³

Ob prvih čistkah neželenega prosvetnega kadra takoj po osvoboditvi je v drugi polovici leta 1945 v času utrjevanja partijske oblasti nastopila druga faza. Prosvetni odseki vseh okrajev so bili zaposleni z zbiranjem najrazličnejših podatkov o učiteljih. Spiske so istočasno sestavljali tako oblastni organi kot okrajni partijski komiteji. Ob volitvah v ustavodajno skupščino so bili pripravljani poimenski sezname vseh učiteljev z oznako njihove politične pripadnosti in oceno obnašanja ob volitvah. Konec decembra 1945 je tudi Okrajni komite KPS Prevalje izdelal seznam vseh učiteljev in profesorjev v prevaljskem okraju z natančnimi popisi njihove politične usmeritve in obnašanja med okupacijo.⁵⁴ Na podlagi ohranjenih seznamov v političnem pogledu niso ustrezali naslednji prosvetni delavci: Edvard Pitamic, učitelj pri Sv. Antonu na Pohorju, Franc Kotnik, učitelj v Črni, Ema Kotnik, učiteljica

⁵¹ PAM, fond OKLO MB, Poročilo okrožnega šolskega nadzornika za februar 1946, AŠ 164. Glej tudi *Ur. l. LRS*, Zakon o upravni razdelitvi LRS, 3. 4. 1946, št. 26.

⁵² PAM, fond OKLO MB, Zbirno mesečno poročilo po stanju 1. 3. 1946 za OLO Prevalje, AŠ 162.

⁵³ PAM, fond OKLO MB, Poročilo okrajnega šolskega nadzornika za okraj Prevalje, 16. 7. 1946, AŠ 163 in Zapisnik konference okrajnih šolskih nadzornikov v Mariboru, 25. 7. 1946, AŠ 163.

⁵⁴ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Karakteristike učiteljstva in profesorjev, 24. 12. 1945, AŠ 164.

v Guštanju, Alojzij Kos, učitelj pri Sv. Jerneju, Ivan Gams, učitelj v Koprivni, učiteljica Olga Večaj iz Libelič, Jože Operčan, učitelj v Mežici, Josip Praper, učitelj pri Sv. Primožu, Ivan in Leopoldina Ferk, učiteljica na Tolstem Vrhu, Ivan Rigler, učitelj v Ojstrici, ter Jožica Sonenvald, učiteljica v Vuzenici. Vsem, razen Alojziju Kosu, ki je bil na seznamu zaradi bolezni, so očitali tako ali drugačno ideološko in politično neustreznost. Vse naj bi zato ali upokojili ali premestili v kak drug kraj oziroma vsaj na drugo delovno mesto. V političnih ocenah učiteljev so oblasti zgolj posplošeno navajale, da so na primer politično naivni oziroma nesposobni, da se družijo z reakcijo, da niso volili, da niso simpatizerji OF in da so zato politično nezanesljivi, da imajo zveze preko meje, da so nezavedni, da so volili skrinjico brez liste ali da so bivši simpatizerji Jugoslovanske radikalne zajednice in klerikalci. V okraju Prevalje so bili iz političnih razlogov najbolj problematični kraji Koprivna, Javorje, Sv. Anton na Pohorju, Strojna, Libeliče, Leše, Mežica in Črneče. Še posebno hudih očitkov je bila deležna gimnazija v Guštanju, ki naj bi bila – kot vse gimnazije nasploh – *politično mrtva*. Za ravnatelja Franca Sušnika so prosvetne oblasti menile, da je predvsem *znanstvenik*, ki se ne posveča dovolj ravnateljskim poslom, niti si ni dovolj prizadeval za izboljšanje političnega stanja. Očitali so mu celo sabotiranje, ker zaposlenim na sestanku ni razložil vsebine in pomena nove ustave. Kot politično negativnega so ocenili še profesorja Bogdana Ratariča. Iz okraja Prevalje so bili za premestitev iz mariborskega okrožja oziroma za odpustitev iz državne službe določeni trije učitelji. To so bili Edvard Pitamic, Ivan Gams in Jože Operčan.⁵⁵

Oblast se je sicer zavedala, da je vsako premeščanje učiteljev vzbujalo negativne reakcije in negotovost med domačini, vendar so bili mnenja, da je premestitve kljub temu treba izvesti. Nekatere bolj izpostavljene učitelje naj bi premestili bolj postopoma in manj opaženo.⁵⁶ Izdelava seznamov učiteljev, ki politično niso ustrezali, se je nadaljevala tudi v začetku šolskega leta 1946/47. Takrat so oblasti pripravile seznam klerikalno usmerjenih učiteljev v prevaljskem okraju. Mednje so uvrstili učitelja Ivana in Leopoldino Ferk iz Guštanja, Elizabeto Kac, učiteljico v Javorju, učiteljico Ano Jeseničnik iz Podpece, Ivana Lebiča in Ožbeta Lodranta, učitelja na Prevaljah, Antonijo Plaznik, učiteljico v Trbonjah, učitelja Agico in Alojza Kofjača iz Šmartna pri Slovenj Gradcu ter Avgusta Leštana, učitelja iz Pameč. Vsi naj bi bili v stari Jugoslaviji klerikalno usmerjeni, po osvoboditvi pa naj bi se *potuhnili* in umaknili v ozadje.⁵⁷

⁵⁵ PAM, fond OKLO MB, Sezname nezanesljivih učiteljev, AŠ 167.

⁵⁶ PAM, fond OKLO MB, Poročilo (o premestitvah), AŠ 167.

⁵⁷ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Seznam učiteljev, ki so klerikalno usmerjeni, 20. 9. 1946, AŠ 164.

Že iz prvih zadolžitev prosvetnih delavcev po obnovi pouka je razvidno, da naj bi v novi družbi postali pravi politični aktivisti, dejavni v širšem okolju. Le politično popolnoma informiran in zgrajen učitelj bi namreč lahko po pričakovanih novih oblasti dobro opravljal tudi svoje šolske naloge. Ob vsakodnevnih pedagoških aktivnostih v šoli je moralo učiteljstvo na deželi sodelovati pri delu krajevnih odborov in sproti spremljati vsa politična dogajanja. Ob tem se je moralo vključiti v množično prosvetno in ideološko delo. Slednje naj bi slonelo zlasti na sindikatih, mladinskih organizacijah in tudi na ostalih množičnih organizacijah. V vsakem okraju so oblasti oblikovale ožji (partijski) prosvetni aktiv in širši po sindikalni liniji. Ob tem so morali učitelji dnevno sodelovati z okrajno propagandno komisijo in prosvetnim odsekom. Po vaseh so prevzeli tudi organizacijo bralnih krožkov in dopisniške službe s terena.⁵⁸

Prosvetni delavci na vasi so bili dejansko odgovorni za organizacijo celotnega prosvetnega življenja v kraju in z njim neločljivo povezanega ideološkega dela. Številni učitelji so se tudi aktivno politično udeleževali. V okraju Prevalje so bili na primer trije učitelji delegati v okrajni skupščini, devet je bilo odbornikov krajevnih ljudskih odborov in devetnajst funkcionarjev v krajevnih odborih OF.⁵⁹

Učiteljstvo v okraju je sicer večinoma opravljalo svoje naloge v duhu novega časa, *so pa tudi učitelji, ki tavajo v predvojnem mraku, nekateri nehote, drugi pa namerno kažejo znake pasivnega političnega gledanja ali celo oportunitizma*, so marca 1946 ocenili v okrajnem prosvetnem odseku.⁶⁰

Na uradni učiteljski konferenci okraja Prevalje aprila 1946 so prvič podali širšo sliko o pedagoški praksi in delu v razredih v prvem šolskem letu ter sprejeli več priporočil za izboljšanje dela v razredu. Po ugotovitvah prosvetne oblasti je šepalo predvsem strokovno izpopolnjevanje učiteljev, pa tudi pri pedagoškem delu v šolah so izpostavili kar nekaj pomanjkljivosti. Najbolj je delo v šolah v zimskih mesecih oviralo pogosto izostajanje od pouka, spomladi pa so otroci manjkali zaradi domačih opravil.⁶¹ Obisk pouka je iz meseca v mesec zelo nihal in tudi razlike med posameznimi šolami so bile precejšnje. Na šolah v Ojstrici in Kotljah je znašal le skromnih šestdeset odstotkov, na Muti 65 odstotkov, v Podpeci in Strojni pa na primer 92 oziroma kar 95 odstotkov.

⁵⁸ PAM, fond OKLO MB, Zaključki sestanka okrožnega pedagoškega partijskega aktiva, 27. 1. 1946, AŠ 167.

⁵⁹ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Seznam učiteljev – funkcionarjev, 26. 2. 1946, AŠ 179.

⁶⁰ PAM, fond OKLO MB, Zbirno mesečno poročilo po stanju 1. 3. 1946 za Okrajni ljudski odbor Prevalje, AŠ 162.

⁶¹ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Zapisnik uradne učiteljske konference okraja Prevalje, 13. 4. 1946, AŠ 179.

V povprečju se je šolski obisk gibal okoli osemdesetih odstotkov.⁶² Ker naj bi bili učenci še skoraj povsod le v manjši meri deležni vzgoje v novem duhu, so okrajne učiteljske oblasti od učiteljev zahtevale, da bolj pogosto vpletajo narodnoosvobodilni boj v vse predmete in poudarjajo socialno enakopravnost ter pravičnost. Na nekaterih šolah ob tem niso znali vzpostaviti pravega odnosa med učitelji in mladino. Učitelj ne bi smel biti več zgolj predavatelj, ampak bi moral znati ustvariti tudi večjo sproščenost in razgibanost med otroki. Kljub trudu prosvetnih delavcev so posledice, ki jih je okupacija pustila na otrocih v duhovnem in moralnem pogledu, ter pri disciplini, le počasi izginjale. Tudi znanje otrok je napredovalo bolj počasi in še v višjih razredih so se učitelji trudili z najbolj osnovnimi pojmi. Na vseh stopnjah bi zato morali še več časa nameniti jezikovnemu pouku. Nasploh so učitelji premalo pozornosti posvečali samostojnem izražanju učencev in njihovi aktivnosti. Pri jezikovnih vajah so se tako bolj ali manj posluževali le narekov in prepisov, pri branju beril pa so le redko pojasnjevali učencem nerazumljive besede. V šolskih spisih naj bi učenci recimo pisali o dogajanju v kraju, kampanji za priključitev Primorske, agrarni reformi ter delu pionirjev. Tudi pri risanju bi morale priti do izraza teme iz sodobnega življenja in otrokovega doživljanja. Oblasti so še posebej grajale pouk zgodovine. Učitelji so namreč redko izpostavljali narodnoosvobodilni boj in njegove pridobitve in niso uspeli najti povezave med zgodovinskimi dogodki in sedanostjo. Tudi pri računstvu bi se morali bolj približati krajevnemu gospodarskemu okolju in uporabljati primere računov iz otrokovega okolja. Pouk prirodopisa je povsod potekal še po starih metodah, o poučevanju fizike in kemije ni bilo niti sledu. Več pozornosti bi morali v bodoče nameniti še telovadbi, naravoslovnemu pouku in higieni. Z uvajanjem tako imenovanih stenčasov naj bi se učenci lažje seznanili z vsemi kulturnimi in političnimi dogodki. Ob pregledih šol so šolski nadzorniki še ugotavljali, da so se učitelji premalo in malomarno pripravljali na pouk in da so pisali skope dnevnike. Tudi delo za lastno prevzgojo je bilo kljub trudu še naprej nenačrtno, povezava z množičnimi organizacijami pa šibka.⁶³ Kot so nenazadnje priznale celo same prosvetne oblasti, učitelji tudi zaradi prezaposlenosti v množičnih organizacijah niso mogli v celoti izpolniti postavljenih nalog v okviru političnega in strokovnega dviga.⁶⁴

V drugi polovici šolskega leta 1945/46 se je zaostriło razmerje med cerkvo in državo. Na šolski ravni se je to odrazilo v prizadevanjih oblasti, da bi

⁶² PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Nadzorniška poročila za posamezne šole konec šolskega leta 1945/46, AŠ 179.

⁶³ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Zapisnik uradne učiteljske konference okraja Prevalje, 13. 4. 1946, AŠ 179.

⁶⁴ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo prosvetnega odseka OLO Prevalje, 29. 4. 1946, AŠ 179.

zmanjšale obisk verouka. Prosvetne oblasti so ocenile, da učitelji še ne razumejo odnosa med državo in cerkvijo, saj se nekaterim ni zdelo sporno poseganje cerkve v politično življenje. Na vseh šolah bi se morali strogo držati določila, da se verouk po novem poučuje zunaj rednega pouka in le v primeru, ko veroučitelj pridobi dovoljenje ministrstva za prosveto.⁶⁵ Marsikje je vprašanje verouka prebivalstvo zelo razburilo. Dogajalo se je celo, da so nekateri po mnenju lokalnih oblasti najbolj klerikalni župniki dobili dovoljenje za poučevanje v Mariboru, ne da bi okraj za to vedel. Tak primer se je recimo dogodil v Marenbergu. Prepoved poučevanja verouka katehetom brez dovoljenj je bila na splošno bolje sprejeta v delavskih krajih, več težav pa je povzročala tam, kjer je bila že pred vojno močna duhovščina. V Podgorju pri Slovenj Gradcu se je na sestanku OF vprašanje verouka celo tako zaostri, da so ljudje zagrozili, da ne bodo več dajali prispevka za gradnjo šole, dokler župnik ne pridobi dovoljenja za poučevanje verouka. Podobno napete so bile razmere še v Št. Danijelu nad Prevaljami, v Št. Ilju in v Šmartnem. Nekateri duhovniki – na primer duhovnik Valentin Štikler, pristojen za Guštanj, Št. Danijel nad Prevaljami in Koprivno, ki so ostali brez dovoljenja za poučevanje, so poskušali verouk poučevati v cerkvi v sklopu priprav na birmo. Spet drugod so pozivali otroke v šolo med počitnicami, da bi tako nadomestili odpadle ure verouka med šolskim letom.⁶⁶

Prvo šolsko leto je potekalo predvsem v izpopolnjevanju vrzeli v znanju in odpravljanju posledic okupacije. V šolah na ravninskem področju je bilo delo v razredih po ocenah šolskih nadzornikov ob koncu šolskega leta že kar normalno, le v hribovitih predelih je še zaostajalo. Kljub temu so na vseh šolah že lahko prešli k bolj poglobljenemu in sistematičnemu delu. Razveseljivo je bilo zlasti dejstvo, da so se učitelji – tečajniki v delo na šolah sčasoma dobro vživeli. Izpopolnjevali so se z individualnim in skupinskim študijem ter s hospitacijami. Mladina je bila povsod kar aktivna, le povezava s pionirji je šepala. Okrožni nadzornik Ledinek je ob koncu prvega šolskega leta ocenil, da kljub napredku pri pedagoškem delu v razredu šola v ideološkem pogledu

---

⁶⁵ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Zapisnik uradne učiteljske konference okraja Prevalje, 13. 4. 1946, AŠ 179. Vprašanje poučevanja in obiskovanja verouka je bilo eno ključnih ideoloških vprašanj v času vzpostavljanja novega šolskega sistema. V novem predmetniku je verouk dobil status neobveznega predmeta, poučevati pa so ga morali samo v šolskih prostorih. Vsi učitelji verouka z ustrežno karakteristiko so potrebovali za njegovo poučevanje še posebno dovoljenje ministrstva za prosveto.

⁶⁶ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo prosvetnega odseka OLO Prevalje, 29. 4. 1946, AŠ 179, fond OKLO MB, Poročilo okrajnega šolskega nadzornika za okraj Prevalje, 16. 7. 1946, AŠ 163.

še ni taka, kot bi želele oblasti. Vzrok vseh pomanjkljivosti naj bi bilo pomanjkanje pravega duha. *Z nas vseh je treba odstraniti malomeščansko skorjo, je zatrdil.*⁶⁷

Število učiteljev se je ob koncu šolskega leta, upoštevajoč pridružitve šol iz Mislinjske doline, povzpelo na 120. Izobrazbena struktura se ni bistveno popravila, saj je bilo povsem kvalificiranih še vedno le 65 učiteljev. Z združitvijo šole na Tolstem Vrhu s šolo v Guštanju aprila 1946 se je število vseh šol zmanjšalo na 38.⁶⁸ Število učencev se je do maja povečalo na 5.795. Na enega učitelja je tako povprečno prišlo kar 51 učencev.⁶⁹

Učiteljstvo je doseglo v prvem letu kar lepe uspehe. Med večjimi pomanjkljivostmi, ki bi jih morali po mnenju prosvetnih oblasti odpraviti pred začetkom novega šolskega leta, so bili predvsem drobnjakarstvo, nenačrtnost in birokratizem. Oblasti so počasi vendarle začele spoznavati, da so učitelji preobremenjeni z zunajšolskim delom in da bi njihovo osnovno delo moralo biti v šoli pri pouku, vendar strokovno širše, kot je bilo pred vojno. Izboljšati bi morali tudi načrtnost dela pri vseh predmetih, v večji meri zajeti dnevna politična in gospodarska vprašanja ter se bolj osredotočiti na kakovost dela. Pred začetkom novega šolskega leta bi zato morali izdelati podrobne učne načrte, jih uskladiti z aktualnimi življenjskimi potrebami ter pisati sprotne učne priprave. Le stalen nadzor učenčevega dela s ponavljanjem bi omogočal napredek. Vse delo v razredih bi moralo temeljiti na dejstvih, učitelj pa bi moral znati vzpostaviti avtoriteto, ki bi izhajala iz prepričevanja in ne iz strahu pred telesno kaznijo. Slednje so bile namreč najstrožje prepovedane.⁷⁰

Ob koncu šolskega leta 1945/46 je bilo po ocenah prosvetnih oblasti devetnajst odstotkov učiteljev odličnih, 52 prav dobrih, 24 dobrih, slabih pa le nekaj manj kot dva odstotka. Pri učiteljih tečajnikih je prevladovala ocena dobro.⁷¹ To pomeni, da je oblast začela sčasoma bolj upoštevati tudi strokovnost učiteljev in ne le njihove politične in ideološke primernosti.

⁶⁷ PAM, fond OKLO MB, Zapisnik konference okrajnih šolskih nadzornikov v Mariboru, 25. 7. 1946, AŠ 163.

⁶⁸ PAM, fond OKLO MB, Poročilo okrajnega šolskega nadzornika za okraj Prevalje, 16. 7. 1946, AŠ 163 in Zapisnik konference okrajnih šolskih nadzornikov v Mariboru, 25. 7. 1946, AŠ 163.

⁶⁹ PAM, fond OKLO MB, Stanje šolstva v prevaljskem okraju, 14. 5. 1946, AŠ 164.

⁷⁰ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Zapisnik okrajne učiteljske konference na Prevaljah, 20. 9. 1946, AŠ 179.

⁷¹ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Seznam ocen učiteljstva in otroških vrtnaric okraja Prevalje za šolsko leto 1946/47, AŠ 164.

NORMALIZACIJA RAZMER IN ISKANJE PRIMERNEGA SISTEMA OBVEZNEGA IZOBRAŽEVANJA V LETIH 1946–1950

Pred začetkom novega šolskega leta 1946/47 je bilo v Jugoslaviji uvedeno obvezno sedemletno šolanje. Za Slovenijo z že uveljavljeno osemletno šolsko obveznostjo je to pomenilo korak nazaj.⁷² Še bolj jasno začrtane naloge je dobila izobraževalna politika na državni in republiški ravni 28. aprila 1947 s sprejetjem petletnega načrta za razvoj narodnega gospodarstva. Slovenska različica petletnega plana je od šolstva v Sloveniji zahtevala, da bi v sedemletkah in nižjih srednjih šolah zajelo tri četrtine vse mladine.⁷³

Pred začetkom novega šolskega leta so v okraju Prevalje potekale debate o ustreznosti mreže nižjih srednjih šol na Koroškem in ureditvi njihovih šolskih okolišev. Okrožni prosvetni oddelek v Mariboru je bil namreč v nasprotju z lokalnimi oblastmi mnenja, da ni potrebe za nadaljnji obstoj nižje srednje šole v Mežici, saj je bila v bližini višja srednja šola v Guštanju. Vsa mladina iz črnskega kota je dejansko obiskovala gimnazijo z internatom v Guštanju. V šolo v Mežici so hodili le otroci iz tega kraja ali bližnje okolice. Poleg tega je bila tudi v Slovenj Gradcu nižja srednja šola. V premeru 27 kilometrov so bile torej kar tri nižje srednje šole. Večja potreba po srednji šoli bi bila zato na Muti ali v Marenbergu, saj tukaj na razdalji šestdesetih kilometrov (Ruše–Guštanj ali Ruše–Slovenj Gradec) ni bilo nobene srednje šole. Gimnazija v Guštanju je imela po ugotovitvah prosvetnih oblasti vse pogoje za dober razvoj. Za višje razrede je njen šolski okoliš obsegal vso Dravsko dolino od črte Vuhred – Marenberg in vso Mežiško ter Mislinjsko dolino, za nižje razrede pa vso Dravsko dolino od črte Vuhred – Marenberg in Mežiško dolino. Če bi še naprej delovala gimnazija v Mežici, bi moral šolski okoliš gimnazije Guštanj za nižje razrede zajeti le Mežiško dolino do Poljan. Za nižjo gimnazijo v Slovenj Gradcu so oblasti predlagale, da ostane nižja srednja šola. Njen šolski okoliš je obsegal Mislinjsko dolino od Št. Janža do Doliča, za mladino iz bolj oddaljenih krajev pa bi bilo treba odpreti še internat v Slovenj Gradcu.⁷⁴

Pred šolskim letom 1946/47 so oblasti sprejele kompromisno rešitev. Ukinile so samostojno nižjo gimnazijo v Mežici, ki je pa je postala ekspoziatura gimnazije Guštanj. Slednja se je preimenovala v Državno gimnazijo Ravne.⁷⁵ Imela je dvanajst oddelkov, a kljub temu še ni vpisala dijakov ne v sedmi in ne v osmi razred.⁷⁶

⁷² *Ur. l. FLRJ*, 12. 7. 1946, št. 56, Splošni zakon o sedemletnem osnovnem šolanju, str. 648.

⁷³ *Ur. l. LRS*, 2. 8. 1947, št. 31, Zakon o petletnem planu za razvoj narodnega gospodarstva LRS v letih 1947 do 1951, člen 21, str. 221.

⁷⁴ PAM, fond OKLO MB, Srednje šole, organizacija in šolski okoliši, 10. 6. 1946, AŠ 166.

⁷⁵ *Vestnik Ministrstva za prosveto LRS*, 22. 8. 1946, št. 4.

⁷⁶ *Vestnik Ministrstva za prosveto LRS*, 25. 9. 1946, št. 6.

Kakovost šolskega dela je bila v največji meri odvisna od materialnih možnosti in razvitosti posamezne šole in kraja. V prevaljskem okraju so prevladovala majhne šole s skromnim številom oddelkov in učiteljev. Pomanjkanje učiteljev in učilnic je namreč pomenilo, da je pouk potekal kombinirano. To pomeni, da so v enem oddelku združili učence različnih razredov oziroma starostnih skupin. Vse je navadno poučeval le en učitelj. Najtežje so bile razmere na najmanjših šolah. Te so bile v prevaljskem okraju v veliki večini. Izmed 35 osnovnih šol je imelo ob koncu šolskega leta 1945/46 kar 21 šol le tri ali manj oddelkov, upoštevajoč podružnične šole pa še štiri več. Šole v Javorju, na Strojni in v Pernicah so imele samo po en oddenek. Še posebej je bilo zaradi stalnega menjavanja učiteljev delo oteženo na planinskih enorazrednicah (Koprivna, Javorje, Strojna, Sv. Trije Kralji). Pouk na njih je potekal po zelo skrčenem učnem načrtu. Največ šol v okraju je imelo po dva oddelka. To so bile šole Črneče, Koprivna, Leše, Lokovica, Ojstrica, Razbor, Sele – Vrhe, Sv. Anton na Pohorju, Sv. Primož na Pohorju, Sv. Danijel, Šmiklavž, Št. Vid nad Valdekom in Vrata. Štiri oziroma pet oddelkov so imele šole v Podgorju, Podpeci in v Dravogradu, več kot pet oddelkov pa je imelo enajst šol. Najbolj razviti osnovni šoli v okraju sta bili šoli v Slovenj Gradcu s šestimi oddelki in štirimi vzporednicami ter na Prevaljah s sedmimi oddelki in štirimi vzporednicami. Štiri šole so imele tudi svoje podružnice. Osnovna šola v Črni je imela podružnico v Žerjavu, šola v Guštanju na Zelenbregu, šola v Marenbergu je imela podružnično šolo pri Sv. Treh Kraljih, šola na Muti pa pri Sv. Jerneju nad Muto.⁷⁷

Prosvetne oblasti so se zavedale, da kombiniran pouk v višjih razredih osnovne šole, prevladujoč povsod na podeželju, ni omogočal doseganja višje izobrazbene ravni prebivalstva. Zato so nameravale ustanoviti sedemletke, ki bi bile popolnoma enakovredne nižjim gimnazijam in bi predstavljale prvi korak k bolj enotnemu in pravičnemu šolskemu sistemu. Odpirati so jih začeli v večjem številu pred šolskim letom 1947/48. S sedemletkami naj bi vsem otrokom omogočili doseganje vsaj nižje srednješolske izobrazbe in jim omogočili čim lažji prehod na višje ravni šolanja. Vsaka sedemletka bi morala imeti sedem samostojnih razredov in predmetni pouk v višjih razredih. Prvi štirje razredi sedemletke bi imeli torej enak predmetnik in učni načrt kot nižje osnovne šole, predmetnik v petem, šestem in sedmem razredu pa bi ustrezal predmetniku nižjih gimnazij. Nižje gimnazije bi tako v novem sistemu postale triletna, višje pa petletna. Z odpravo sprejemnega izpita za nižje gimnazije in uvedbo manj zahtevnega zaključnega izpita po četrtem razredu bi poenotili prehod na obe vrsti šol. Vsaka sedemletka bi morala imeti lasten

⁷⁷ PAM, fond OKLO MB, Stanje osnovnega šolstva, julij 1946, AŠ 164 in fond OLO Slovenj Gradec, Nadzorniško poročilo za junij 1947, AŠ 179.

šolski okoliš, v katerem naj bi imele druge osnovne šole le prve štiri razrede. Sedemletka naj bi tako postala obvezna za vse otroke, ki po končanih štirih razredih osnovne šole niso nadaljevali šolanja v nižji gimnaziji ali na strokovnih šolah. Za poučevanje na njih naj bi prišli v prvi vrsti v poštev absolventi višjih pedagoških šol, dokler teh ne bi bilo dovolj, pa po opravljenih predmetnih tečajih tudi učitelji osnovnih šol.⁷⁸

V drugem polletju šolskega leta 1946/47 so začele prosvetne oblasti priprave na uvedbo sedemletk. Šolski nadzorniki so temeljito pregledali delo v četrtilih razredih osnovnih šol – iz teh naj bi učenci prestopili na sedemletke ali nižje gimnazije – in ugotavljali, ali so predelali snov in kako jo učenci obvladajo. Še posebej so ocenjevali znanje slovenskega jezika in računstva, pregledali so metode učenja naravoslovnih in družboslovnih predmetov ter prepričevali učiteljstvo o nuji dviga kakovosti znanja. To bi moralo biti precej boljše tudi v drugem in tretjem razredu, kjer je bilo do tedaj delo večkrat zastavljeno, in ne le v četrtem. Učenci bi morali v vseh nižjih razredih osvojiti znanje temeljito in trajno in ne zgolj mehanično. Prav tako bi ga morali znati uporabiti v praksi. Za uspehe četrtega razreda bi moral biti odgovoren celoten učiteljski zbor z upraviteljem na čelu. Ministrstvo za prosveto je od šol še zahtevalo, da se posledice okupacije v nižjih razredih do konca šolskega leta 1946/47 ne smejo več videti.⁷⁹

Tudi v prosvetnem oddelku Okrajnega ljudskega odbora Prevalje je postajalo delo postopoma bolj sistematično in tudi kadrovska zasedba se je počasi izboljšala. Poverjenik za prosveto pri izvršnem odboru okrajnega ljudskega odbora je postal Karel Doberšek, učitelj v Lešah. Strokovno delo v prosvetnem odseku je vodil pomočnik poverjenika Rudolf Wolle. Zaradi velikosti okraja in gorskega terena je bil poleg dotedanjega inštruktorja Rudolfa Kobolta marca 1947 imenovan še Drago Čuček, šolski upravitelj v Slovenj Gradcu. Referent za ljudsko prosveto je bila Marija Fele, v oddelku za prosveto pa je bila zaposlena še ena administratorica.⁸⁰

Na osnovnih šolah je bilo aprila 1947 v okraju Prevalje stanje z nekaj izjemami kar dobro. Sodeč po poročilih o pregledih šol sta se najbolj izkazali šoli v Črni in v Mežici. V Črni naj bi skoraj vsi učenci četrtega razreda prestopili v sedemletko. Vse učiteljstvo je bilo vključeno v marksistični krožek, sodelovalo je v prosvetnem aktivu in tudi poučevalo na obrtno nadaljevalni šoli. Aktivni so bili v vseh množičnih organizacijah, dva sta bila celo izvoljena v odbor OF. V Mežici je bilo stanje četrtega razreda dobro in večina bi po mnenju

⁷⁸ *Vestnik Ministrstva za prosveto LRS*, 13. 9. 1947, št. 12, str. 125. Več o sedemletkah glej Maček, *Partijska prosvetna politika 1945–1955*, str. 151–160.

⁷⁹ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Pregledi osnovnih šol, 18. 4. 1947, AŠ 179.

⁸⁰ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo o delu ljudske prosvete v letu 1947, AŠ 179.

šolskega nadzornika lahko prestopila na gimnazijo. Učiteljstvo je bilo povezano z vsemi množičnimi organizacijami, sodelovalo je v študijskih krožkih OF ter prevzelo predavanja za ljudsko univerzo. Poučevalo je tudi na obrtno nadaljevalni in na rudarsko industrijski šoli. Izpopolnjevalo je podrobne učne načrta za slovenski jezik za vse štiri razrede in izdelalo ponazorila za računski pouk. Vsi so imeli izdelane podrobne učne priprave.⁸¹ Manj zadovoljni so bili nadzorniki z delom na šoli v Prevaljah. To so oteževali slabši politični položaj in ekonomske težave. V Kotljah se je med prebivalstvom opazal celo odpor proti sedemletkam in tudi zanimanja za gimnazijo ni bilo. V Libeličah učenci v četrtem razredu niso imeli podlage, zato tudi ciljev iz učnega načrta niso dosegali. Za gimnazijo se je prijavilo samo pet otrok, in to iz petega razreda. Tudi v Marenbergu zaradi slabe podlage učni uspehi niso zadovoljili pričakovanj šolskih nadzornikov. V Vuhredu je šolsko delo najbolj trpelo zaradi zunajšolskega dela učiteljev, pouk je bil nepopoln, uspehi pa slabi. Tudi zato tukaj za gimnazijo ni bilo nobene prijave. Prav tako je bil odziv na prestop v gimnazijo izrazito slab še v Trbonjah, saj prebivalstvo naj ne bi imelo smisla za politično in prosvetno delo.⁸²

Največ težav je na oddaljenih šolah še vedno povzročal slab šolski obisk. Na Javorju je bil zaradi hude zime šolski obisk le štiridesetodstoten. Tudi v Lokovici, na Strojni, v Vratih, Kotljah, pri Sv. Antonu na Pohorju in na Ojstrici so se učitelji morali spopadati z izostajanjem od pouka. Na komaj polovičen obisk šole na Pernicah je po mnenju nadzornikov najbolj vplivalo dejstvo, da je bilo prebivalstvo sicer zavedno, a politično zelo zaostalo in nerazgledano. Kraj bi moralo zaradi tega obiskati več aktivistov.⁸³ Nadzori šol so povsod potrdili, da je obisk pouka bolj odvisen od kakovostnega dela učitelja in metode prepričevanja, ne pa toliko od oddaljenosti otrok do šole ali domačih opravil na polju. Tako je imel dober učitelj – tečajnik Vladimir Poljanec na Zelenbregu, kar 85 odstotkov povprečnega obiska, starejša, izkušena učiteljica Elizabeta Vobovnik v Vuzenici pa samo 69 odstotkov. Na nekaterih šolah je delo pešalo tudi zaradi prenapolnjenih razredov. V tem pogledu so imeli organizacijsko največ težav v šolah v Kotljah in Libeličah. Šolski nadzorniki so priporočali manjše število učencev v razredu, četudi na račun skrčenega števila ur tedensko, saj so bili sodeč po izkušnjah rezultati pri taki organizaciji dela boljši.⁸⁴

Posebno oviro pri napredku šolstva je predstavljal slab odnos krajevnih ljudskih odborov do šol in njihovo pogosto omalovažujoče gledanje na

⁸¹ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Zapisnik upraviteljske konference, 26. 4. 1947, AŠ 179.

⁸² Prav tam.

⁸³ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Zapisnik upraviteljske konference, 26. 4. 1947, AŠ 179.

⁸⁴ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Nadzorniško poročilo za april 1947, AŠ 179.

učitelje. Mnoge šole so se zato soočale s hudimi finančnimi problemi, z neprimerno oskrbo in s pomanjkanjem kuriva. Kjer je bila skrb za ta vprašanja prepuščena le šolskemu upravitelju po pravilu, *da je šola učiteljeva stvar*, tudi šole niso izpolnile svoje naloge. V večini primerov se poverjeniki za prosveto pri ljudskih odborih niso dovolj zanimali za šolska vprašanja. Pogosti so bili primeri, ko je moral učitelj stanovati v najslabšem stanovanju ali celo spati na golih tleh, neka učiteljica pa je v štirih mesecih kar štirikrat menjala stanovanje. Ponekod učitelji niso dobili niti zadostne prehrane. Nekateri ljudski odbori niso upoštevali sklepov prosvetnih oblasti o kaznovanju staršev, ki niso redno pošiljali svojih otrok v šole.⁸⁵

Čeprav je ministrstvo za prosveto predlagalo ustanovitev sedemletke v Marenbergu, je bil Okrajni ljudski odbor Prevalje mnenja, da ima največ pogojev zanjo šola v Črni.⁸⁶ Obe predlagani šoli sta prostorsko sicer ustrezali. Ponovni pregled šole v Črni je potrdil mnenje, da je ta šola najbolj primerna za preoblikovanje v sedemletko. Izstopala je po dobrem znanju otrok in primerem učiteljskem kadru. Potrebovali bi le še učitelja ruščine in tudi internat za okoliške učence bi lahko vzpostavili v kratkem času. Sedemletka v Črni bi istočasno razbremenila tudi paralelne razrede nižje gimnazije v Mežici.⁸⁷

V primerjavi s šolo v Črni, na kateri je bilo precej nadarjenih učencev, so se na šoli v Marenbergu soočali s slabšimi učnimi uspehi. V začetku leta so tukaj v nasprotju s pedagoško prakso bolj nadarjene učence prvega razreda premestili v en oddelek, manj nadarjene pa v drugega. Rezultat takšne selekcije je bil, da ob koncu šolskega leta kar štirideset odstotkov otrok v oddelku z manj nadarjenimi ni znalo brati. Vzroke za slabše rezultate na tej šoli so prosvetne oblasti pripisale manjši sposobnosti učencev, še posebej tistih s Kozjaka, in premalo intenzivnemu in kakovostnemu delu učiteljev.⁸⁸

Na območjih z nižje organiziranimi šolami je prosvetna oblast lahko organizirala sedemletke le v večjih središčih, torej tam, kjer so materialni pogoji navadno bolj ustrezali. Te bi obiskovali tudi otroci iz bližnje okolice po končanem četrtem razredu osnovne šole. Takšen sistem je bilo seveda lažje vpeljati v nižinskih predelih, kjer so bile šole relativno blizu skupaj, težje izvedljiv pa je bil v hribovitih predelih. Jasno je bilo, da bodo številne šole v oddaljenih in težje dostopnih krajih okraja Prevalje ostale še naprej nižje organizirane in da jih ne bo mogoče priključiti nobeni sedemletki.⁸⁹

⁸⁵ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo o delu ljudske prosvete v letu 1947, AŠ 179.

⁸⁶ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Nadzorniško poročilo za april 1947, AŠ 179.

⁸⁷ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Nadzorniško poročilo za junij 1947, AŠ 179.

⁸⁸ Prav tam.

⁸⁹ Winkler, O sedemletki, str. 70–73.

Ob začetku šolskega leta 1947/48 so oblasti, upoštevajoč mnenje Okrajnega ljudskega odbora Prevalje in poročila inšpektorjev ter šolskih nadzornikov, ustanovile prvo sedemletno šolo – sedemletko v okraju, in sicer v Črni.⁹⁰ Štiri nižje razrede je obiskovalo 306 otrok, peti razred sedemletke pa 45. Pri tem je oblast čakalo še veliko dela, saj bi bilo treba v Črni odpreti še internat za najbolj oddaljene otroke iz Javorja, Koprivne in Helene. Šele tako bi tudi otrokom iz hribovskih vasi dejansko omogočili obisk sedemletke. S tem bi dobila sedemletka tudi svoj pravi pomen, saj bi nižjim socialnim slojem in kmečkemu prebivalstvu olajšala prehod na višje ravni izobraževanja.⁹¹

Oblast je ob skrbi za nižje sloje in za delavski razred zelo natančno spremljala socialno strukturo učencev na gimnazijah in sedemletkah. Skrb zbujajoča je bila podoba na gimnazijah v Guštanju in Slovenj Gradcu. Ta je namreč dokazovala, da nižjim slojem prebivalstva še vedno ni bilo omogočeno doseganje bolj kakovostne in višje izobrazbe. V višjih razredih gimnazije v Guštanju so bile po mnenju oblasti razmere najbolj pereče, saj so v njih prevladali otroci nameščencev (uradnikov). V višjih razredih se je namreč razmerje med otroki delavcev in nameščencev močno nagnilo v prid slednjih. Bilo jih je 34, otrok industrijskih delavcev pa le še sedemnajst. Tudi na nižji gimnaziji v Slovenj Gradcu so po socialnem poreklu prevladovali otroci nameščencev, in sicer jih je bilo 44. Sledili so jim otroci obrtnikov in trgovcev. Za njimi so bili po številu otroci velikih kmetov, industrijskih delavcev ter manjših kmetov in poljedelskih delavcev. V primerjavi z obema gimnazijama je sedemletko v Črni obiskovalo največ otrok industrijskih delavcev in tudi v petem razredu sedemletke so bili otroci delavcev v večini. Teh je bilo trideset.⁹² Na osnovnih šolah z več kot štirimi razredi (višje osnovne šole) je bilo največ otrok manjših in večjih kmetov ter poljedelskih delavcev. Sledili so jim otroci industrijskih delavcev, obrtnikov in trgovcev ter otroci nameščencev ter ostalih poklicev. Če upoštevamo le višje razrede, je bilo razmerje podobno, le da je nekoliko narastel delež otrok nameščencev, trgovcev in obrtnikov ter svobodnih poklicev v primerjavi s številom kmečkih otrok in otrok industrijskih delavcev.⁹³ Socialna podoba na nižjih osnovnih šolah z razredi do četrtega je bila najbolj skromna. Na njih je bilo največ otrok večjih kmetov, sledili so otroci malih kmetov, poljedelskih delavcev ter otroci industrijskih delavcev. Najmanj je bilo otrok svobodnih poklicev, nameščencev ter otrok obrtnikov in trgovcev.⁹⁴ Kljub majhnemu številu višjih šol v okraju lahko ugotovimo, da je na

⁹⁰ *Vestnik Ministrstva za prosveto LRS*, 13. 9. 1947, št. 12.

⁹¹ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo o delu ljudske prosvete v letu 1947, AŠ 179.

⁹² PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Statistični list ob začetku šolskega leta 1947/48, AŠ 166.

⁹³ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Statistični list ob začetku šolskega leta 1947/48 za višje osnovne šole, AŠ 166.

⁹⁴ Prav tam.

osnovnih šolah v primerjavi z obema gimnazijama prevladoval delež kmečkih otrok in otrok delavcev ter da se je z naraščajočo stopnjo izobraževanja ne glede na vrsto šole povečeval delež otrok nameščencev, obrtnikov, trgovcev in svobodnih poklicev na račun otrok delavcev in kmečkih otrok.

Ob razlikah v socialni strukturi učencev je prihajalo do večjih razhajanj med gimnazijami in sedemletkami še v kadrovski zasedbi. Obe gimnaziji sta bili v primerjavi s sedemletko v Črni kar dobro zasedeni. Na gimnaziji Ravne je poučevalo pet profesorjev s strokovnim izpitom in osem brez strokovnega izpita. Poleg njih je bilo še pet predmetnih učiteljev s strokovnim izpitom, trije brez njega, dva učitelja s strokovnim izpitom ter še po en strokovni učitelj in pogodbeni učitelj – vzgojitelj. Tudi na gimnaziji Slovenj Gradec so prevladovali profesorji. Tako sta bila zaposlena dva profesorja s strokovnim izpitom, dva brez njega ter po en predmetni učitelj s strokovnim izpitom in en brez njega. O neprimerni kadrovski zasedbi sedemletke v Črni najbolj zgovorno priča podatek, da na njej ni poučeval niti en predmetni učitelj. Med zaposlenimi na sedemletki Črna so bili namreč le trije učitelji s strokovnim izpitom, trije brez njega, en učitelj – tečajnik in en vzgojitelj.⁹⁵

Aprila 1948 je prišlo do večjega preimenovanja osnovnih šol v dravograjskem okraju. Šola Št. Janž pri Dravogradu se je preimenovala v Šentjanž pri Dravogradu, Sv. Jernej nad Muto v šolo v Bistriškem jarku, šola v Št. Ilju pod Turjakom v šolo Mislinja, šola Razbor v Zarazber, šola pri Sv. Antonu na Pohorju v šolo Planina na Pohorju, šola Podgorje v šolo Podgorca pri Slovenj Gradcu, šola Guštanj v šolo Ravne na Koroškem, šola Zelenbreg v Šelenperg, šola Sv. Primož na Pohorju pa v šolo Slivnik na Pohorju.⁹⁶

S šolskim letom 1948/49 se je sedemletki v Črni pridružila še sedemletka v Marenbergu, ravenska gimnazija pa se je z odprtjem osmega razreda preoblikovala v popolno gimnazijo.⁹⁷ Tri razrede sedemletke je od tedaj v okraju obiskovalo 120 učencev.⁹⁸ Na šolah, kjer so delovali višji razredi sedemletk, niso smeli delovati vzporedni oddelki višjih razredov osnovne šole. Ob tem naj bi z začetkom šolskega leta 1948/49 odpravili še pete razrede osnovnih šol v krajih z nižjimi gimnazijami. Skladno z navodili prosvetnih oblasti so bili zaradi tega za ukinitve določeni tudi vsi peti razredi na osnovnih šolah v Guštanju, Mežici in Slovenj Gradcu.⁹⁹

⁹⁵ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Statistični list ob začetku šolskega leta 1947/48, AŠ 166.

⁹⁶ *Vestnik Ministrstva za prosveto LRS*, 21. 4. 1948, št. 3.

⁹⁷ *Vestnik Ministrstva za prosveto LRS*, 28. 2. 1948, št. 2 in *Vestnik Ministrstva za prosveto LRS*, 14. 8. 1948, št. 5.

⁹⁸ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo o delu poverjenišтва za prosveto, 18. 10. 1948, AŠ 179.

⁹⁹ *Vestnik Ministrstva za prosveto LRS*, 28. 2. 1948, št. 2.

Razvoj industrije in trgovine ter obrtne proizvodnje je sčasoma terjal več kvalificiranih delavcev z višjim izobrazbenim nivojem. Strokovni šoli sta delovali le v Slovenj Gradcu in na Prevaljah, v ostalih krajih so po potrebi organizirali dvomesečne strokovne tečaje. Nižje strokovne šole so navadno osnovala posamezna podjetja za usposabljanje kvalificiranih delavcev določene stroke. V okraju so bile štiri take šole, in sicer nižja rudarska šola v Mežici, metalurška-industrijska šola v Guštanju z internatom, industrijska šola na Muti in enoletna kmetijska šola v Marenbergu, prav tako z internatom.¹⁰⁰

Sedemletke so prinesle v pedagoško prakso kar nekaj novosti. V prvem letu njihovega delovanja se je moralo učiteljstvo prilagoditi predmetnemu pouku. Ta je od njih zahteval bolj natančne in obsežne učne priprave. Po ocenah šolskih nadzornikov so se učitelji kar dobro znašli v novih razmerah, pa tudi učni načrti naj bi bili primerni in dovolj zmogljivi. Kljub temu so sedemletke povzročile v praksi kar nekaj težav. Na težave otrok pri navajanju na predmetni pouk so opozarjali slabi učni uspehi in tudi kadrovska zasedba na nobeni sedemletki v okraju ni bila primerna. Na šoli v Črni še meseca maja 1950 recimo ni bilo niti enega predmetna učitelja ali vsaj slušatelja višje pedagoške šole. Manjkalo je kar pet učnih moči. Kljub temu so bile ocene ob pregledih sedemletk v okraju sprva kar zadovoljive. Sploh sedemletka v Črni naj bi izkazovala dobre rezultate. Raven dela v višjih razredih naj bi se približala nižjim gimnazijam, le dijaki še niso bili dovolj srednješolsko samozavestni. Poleg tega naj bi bili učenci sedmega razreda svetovnonazorsko pravilno usmerjeni in niso obiskovali verouka. Povprečen šolski obisk za nižje razrede je znašal 89,5 za višje pa 95,3 odstotka. Tudi na sedemletki v Prevaljah, ustanovljeni v šolskem letu 1949/50,¹⁰¹ naj bi v prvem razredu dosegli nivo znanja, primerljiv prvemu razredu nižje gimnazije. Ob tem je bila dobro vodena in pravilno ideološko usmerjena. Povprečen šolski obisk je znašal tukaj 89 odstotkov. Nasploh je bilo razveseljivo, da je bil obisk pouka na sedemletkah precej boljši kot na osnovnih šolah.¹⁰²

Čeprav se je nivo sedemletk do konca šolskega leta 1949/50 še nekoliko dvignil, so prosvetne oblasti začele spoznavati, da se zaradi nepopolnih kvalifikacij kadra vseeno ne bo mogel približati ravni nižje gimnazije. Učni uspeh je na sedemletki Črna ob koncu šolskega leta 1949/50 znašal malo manj kot 81 odstotkov. S strokovnimi kadri je ostalo nezasedenih kar 25 ur. Na nižjem tečajnem izpitu ob zaključku sedemletke so učenci pokazali precej slabo znanje iz zgodovine. Na sedemletki v Marenbergu so bili uspehi zadovoljivi.

¹⁰⁰ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo o delu poverjeništvu za prosveto, 18. 10. 1948, AŠ 179.

¹⁰¹ *Objave Ministrstva za prosveto LRS*, 15. 8. 1949, št. 3.

¹⁰² PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Mesečno poročilo za april 1950, AŠ 173.

Učni načrt je bil predelan v vseh predmetih, razen v ruščini, saj zanjo ni bilo usposobljenega predavatelja. Učitelj, ki jo je predaval, se je moral sam sproti učiti. Izdelalo je 82 odstotkov dijakov. Nerazumljivo slabi so bili uspehi na sedemletki na Prevaljah. To je uspešno končalo le 44 odstotkov dijakov. Poverjeništvu za prosveto je ocenilo, da je bil kriv prestrog kriterij ocenjevanja, saj je bilo delo sicer ustrezno.¹⁰³

Nižja gimnazija Mežica se je na predlog okrajnih prosvetnih oblasti s šolskim letom 1949/50 osamosvojila in postala samostojna nižja gimnazija.¹⁰⁴ Oblasti so namreč spoznale, da jo zaradi oddaljenosti ravnateljstvo ravenske gimnazije vedno težje vodi in nadzira. To je povzročilo, da rezultati dela na njej niso bili najboljši. Še posebej v ideološkem pogledu je bila ena najslabših šol v okraju. Poleg tega je imela gimnazija vse pogoje za osamosvojitve, Mežica pa je bila pomembno industrijsko središče.¹⁰⁵

Vse tri gimnazije v okraju, še posebej popolna gimnazija v Guštanju, so med starši uživale precejšen ugled. Prosvetni delavci so se na nižjih gimnazijah v Slovenj Gradcu in Mežici trudili za znanstvenost pouka. Ob tem so poskrbeli za dobro metodičnost poučevanja, upoštevali tudi vzgojno plat dela med učenci. Na nižji gimnaziji v Mežici je uspeh znašal 66 odstotkov, v Slovenj Gradcu pa osemdeset odstotkov. Na popolni gimnaziji v Guštanju je bilo uspešnih 71 odstotkov dijakov. Tukaj so profesorji po oceni prosvetnih oblasti sicer manj pozornosti namenili vzgojni plati pouka, ob tem pa jim tudi ni uspelo v celoti odpraviti kampanjskega učenja. Na višjem tečajnem izpitu je bilo znanje kljub vsemu kar zadovoljivo. Večje vrzeli so se pokazale pri matematiki, slovenskem jeziku, ruščini in angleščini.¹⁰⁶

Razlike med nižjimi gimnazijami in sedemletkami so bile tako po usposobljenosti učiteljev kot po opremljenosti šol z učnimi pripomočki povsod v prid nižjim gimnazijam. Zato je razumljivo, da kakovost pouka na obeh vrstah šol kljub formalno izenačenemu predmetniku ni mogla biti enaka, pa tudi uspeh se je med obema vrstama šol razlikoval. Ob tem je zanimivo, da so dosegali učenci sedemletk na Koroškem, izvzemši sedemletko Prevalje, nekoliko boljše rezultate kot na gimnazijah. Mnenje prosvetnih delavcev je bilo, da so bile kljub enakemu predmetniku zahteve na nižjih gimnazijah višje in ocenjevanje strožje ter da je bil zaradi tega uspeh nižji.¹⁰⁷

Partijska oblast je na V. kongresu KPJ julija 1948 precej pozornosti posvetila tudi izboljšanju ideološko političnega in vzgojno izobraževalnega

¹⁰³ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo ob zaključku šolskega leta, 12. 7. 1950, AŠ 173.

¹⁰⁴ *Objave Ministrstva za prosveto LRS*, 15. 8. 1949, št. 3.

¹⁰⁵ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Predlog za osamosvojitve nižje gimnazije v Mežici, 30. 5. 1949, AŠ 167.

¹⁰⁶ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo ob zaključku šolskega leta, 12. 7. 1950, AŠ 173.

¹⁰⁷ Mehora, *Naše sedemletke*, str. 100.

delu. Pravilna idejnopolitična smer vzgoje ter trud učiteljev, da bi povečali ideološko osveščenost, se je na terenu najbolj pokazala v prizadevanjih za zmanjšanje obiska verouka. To naj bi dosegli s poglobljeno ideološko borbo in z različnimi administrativnimi ukrepi. Prijave za verouk sta tako morala od tedaj podpisati oba starša.¹⁰⁸ Poleg tega je moral pouk verouka obvezno potekati po končani zadnji učni uri v šolskih prostorih. Pred začetkom ure verouka so morali učitelji po navodilih okrajnih oblasti odrediti deset minut odmora z izgovorom, da je treba prostor prezračiti. V tem času so morali učence odpeljati na dvorišče in jih nato poslali domov. Starše, ki bi otroke silili k verouku, so bili učitelji dolžni poklicati na odgovornost, če to ne bi zaleglo, pa jih prijaviti okrajnemu ljudskemu odboru. Za učence, ki niso prisostvovali verouku, naj bi v zameno priredili šahovske, telovadne in druge krožke.¹⁰⁹

ZAČETEK BOLJ SISTEMATIČNEGA DELA IN VRNITEV K OSEMLETNI ŠOLSKI OBVEZNOSTI

Večje spremembe na šolskem področju so oblasti nakazale že konec leta 1949. Na III. plenumu CK KPJ decembra 1949 v Beogradu so tako izpostavili nove razvojne smeri na področju šolstva ter zahtevali bolj sistematično in strokovno ukvarjanje s prosvetno problematiko. Namesto dotedanje sedemletke so predlagali ponoven prehod na osemletno obvezno izobraževanje z uvedbo male mature po štiriletni nižji gimnaziji. Tej stopnji bi sledila štiriletna višja gimnazija in druge srednje šole.¹¹⁰

Čeprav so lokalne prosvetne oblasti na Koroškem kar pozitivno ocenjevale uvajanje sedemletk, je bila partijska oblast še posebej v Sloveniji do njih precej kritična. Na seji politbiroja CK KPS januarja 1950 so tako ocenili, da so pomenile nazadovanje tudi v primerjavi s predvojnim stanjem. Zato naj bi se v Sloveniji v bodoče orientirali na štiriletne nižje gimnazije, kjer pa jih ne bi bilo mogoče ustanoviti, bi sedemletke spremenili v osemletke.¹¹¹

Sledeč splošnim usmeritvam, so se januarja 1950 na plenumu Okrajnega komiteja KPS Slovenj Gradec prvič resneje soočili s šolsko problematiko okraja. O šolskih vprašanjih so razpravljali bolj sproščeno. Lotili so se jih tudi s strokovnega vidika in ne le ideološko, kot je to bilo v navadi na sestankih učiteljske partijske celice. Na plenumu so podali sliko razvoja šolstva po

¹⁰⁸ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Zapisnik okrajne konference ravnateljev gimnazij, šolskih upraviteljev in upravnikov dijaških domov, 19. 8. 1949, AŠ 179.

¹⁰⁹ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Zapisnik okrajne uradne učiteljske konference, 5. 9. 1949, AŠ 179.

¹¹⁰ Prav tam. Glej tudi Gabrič, *Šolstvo na Slovenskem*, str. 85–86.

¹¹¹ Maček, *Partijska prosvetna politika 1945–1955*, str. 188.

osvoboditvi in navedli nekaj uspehov na prosvetnem področju ter pri tem priznali, da je še precej pomanjkljivosti. Pozitivno je bilo, da se je po osvoboditvi povečalo število šol in učencev, ki so jih obiskovali. Veliko preobrazbo je šolstvo doživelo tudi v ideološkem pogledu in v vprašanju ideološke in politične vzgoje kadrov, čeprav preobrazba učiteljev še ni bila popolna. Menili so, da človeškega mišljenja in *ostankov stare miselnosti* ni mogoče spremeniti v tako kratkem času. Rezultati okrepljenega političnega dela med učitelji po V. kongresu KPJ so se pokazali pri uspešnejši predelavi učne snovi in poglobljeni vzgoji v duhu internacionalizma in socialističnega patriotizma. Pri tem so učencem uspeli vzbuditi kritičnost do raznih *mističnih navlak in malomeščanskih nazorov*, čeprav so se ponekod še premalo posvečali vprašanju dialektičnega materializma.¹¹²

Med večjimi težavami, ki so še vedno pestile koroško šolstvo, so na konferenci izpostavili predvsem pomanjkanje prosvetnega kadra in skromno število članov partije med učitelji. V osnovnih šolah je manjkalo kar 34 učiteljev, v gimnazijah pa osem profesorjev. Med učitelji je bilo samo 22 članov partije ter dva kandidata, med profesorji pa je bilo pet članov partije. Tudi vprašanje nezadostne oskrbe šol z učili je bilo kljub večletnemu trudu še vedno zelo pereče. Predvsem hribovske šole so bile z njimi najslabše založene. Tudi v nižjih gimnazijah in sedemletkah stanje ni bilo veliko boljše. Manjkala so zlasti učila za fiziko, naravoslovje in zemljevidi. Povsod so bili pomanjkljivi kabineti za kemijo, oziroma jih sploh ni bilo. Skrb so vzbujali slabi uspehi, še posebej na nižjih gimnazijah. Po mnenju partijcev je bila zanje kriva pomanjkljiva materialna preskrba učencev in iz nje izhajajoč slabši obisk, o drugih vzrokih pa niso poglobljeno razpravljali. Čeprav so verouk poučevali le na 21 šolah, stanje na tem področju še ni bi bilo primerno, saj ga je na teh šolah obiskovalo kar 73 odstotkov otrok. Upoštevajoč šole, na katerih verouka sploh niso poučevali, je v okraju dejansko samo trideset odstotkov obiskovalo verouk.¹¹³ Partijci so na plenumu prvič v vsem povojnem obdobju več pozornosti namenili tudi materialnemu položaju učitelja in odnosu partije do prosvetnega kadra. Spoznali so, da so oblasti učitelje preveč zaposlovale z zunajšolskimi zadevami, kot je bilo na primer ukvarjanje z administracijo ljudskih odborov in odkupi in celo z izterjavo davkov. Ob tem so se sami premalo brigali za izboljšanje materialne preskrbe in namestitve prosvetnih delavcev. Prav tako še ni bila urejena preskrba s kurivom in tudi pravilno nagrajevanje, zlasti vaških učiteljev, so do tedaj zanemarjali.¹¹⁴

¹¹² PAM, fond Okrajni komite KPS Slovenj Gradec, AŠ 4, Seja 4. plenuma OK KPS Slovenj Gradec, 25. 1. 1950.

¹¹³ Prav tam.

¹¹⁴ Prav tam.

Partijci so sprejeli več sklepov za izboljšanje dela:

- organizacija rednih mesečnih konferenc prosvetnih delavcev – partijcev, kjer naj bi učitelji – partijci dobivali navodila za politično delo med pedagoškimi delavci,
- sklicevanje mesečnih konferenc vsega prosvetnega kadra s pomočjo poverjenišтва za prosveto in sindikata z namenom širše, bolj svobodne razprave,
- pomoč okrajnega komiteja in osnovnih partijskih organizacij učiteljstvu pri izvajanju študijskega programa,
- stalen stik osnovnih partijskih organizacij s prosvetnim kadrom in razširjanje članstva med njim,
- povečanje skrbi za vzgojo mladine s pomočjo mladinske organizacije in vključevanje mladine v razna telovadna in kulturno umetniška društva,
- organiziranjem študijskih krožkov po šolah in internatih ter utrditev pionirske organizacije z namenom izboljšanja uspehov,
- ureditev šolskih prostorov, oskrba inventarja iz lokalnih virov in izboljšanje preskrbe učiteljev s pomočjo množičnih organizacij, okrajnega in krajevnih ljudskih odborov,
- redno sklicevanje roditeljskih sestankov v vseh šolah.¹¹⁵

Kljub upoštevanju sprejetih sklepov in ugotovljenemu napredku pri šolskem delu so bile na terenu še vedno opazne večje ali manjše pomanjkljivosti. Premeščanje učiteljev je bilo še naprej prepogosto, saj številni učitelji naj ne bi ustrezali realnim potrebam okolja. Prosvetni inšpektorji so v primerjavi s preteklimi leti poskušali sedaj sproti odpravljati napake ne le s kritiko, ampak tudi s praktičnim delom in vzgledom, v okviru sindikata pa so začeli prirejati vzorčne nastope s strokovnimi predavanji. Posebej učitelji na nižje organiziranih šolah so potrebovali dodatno izobraževanje. Odnos krajevnih oblasti do prosvetnih delavcev se je počasi le popravljal, vendar se nekateri ljudski odbori še vedno niso dovolj zanimali za potrebe učiteljev in rešitev njihovega stanovanjskega vprašanja. Zanimivo, da so bili tovrstni problemi najbolj pereči v večjih krajih, in sicer v Mežici, Guštanju in Marenbergu. Oskrba šol s kurivom se je sicer precej izboljšala, brez kuriva pa so ostajale zlasti šolske in mlečne kuhinje. Z ureditvijo šolskih svetov so domačini pokazali tudi več skrbi za urejanje šolskih poslopij, saj so opravili razna manjša popravila in čiščenja.¹¹⁶

Reforme, kot jih je določala resolucija III. plenuma CK ZKJ, so se na formalni ravni začele s šolskim letom 1950/51. Obstoječe sedemletke v okraju so se formalno preimenoval v nižje gimnazije in določeno jim je bilo novo

¹¹⁵ Prav tam.

¹¹⁶ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo o stanju šolstva, 4. 11. 1950, AŠ 170.

število oddelkov. Največja je bila nižja gimnazija v Slovenj Gradcu z enajstim oddelki. Vse nižje gimnazije so imele po tri razrede, razen gimnazije na Prevaljah s po dvema razredoma.¹¹⁷ Od takrat naprej so morali vsi učenci, ki so uspešno opravili štiri razrede osnovne šole in niso bili oddaljeni od najbližje nižje gimnazije več kot pet kilometrov, na tej šoli nadaljevati šolanje do izpolnitve šolske obveznosti. Takšen ukrep je vplival tudi na organizacijsko strukturo osnovnih šol. Delile so se na tiste z nižjimi razredi in one z vsemi osmimi razredi. Slednje so bile seveda nižje organizirane. Na Koroškem je zaradi velike oddaljenosti velika večina šol ohranila tudi višje razrede. Od štiridesetih jih je tako imelo samo osem le nižje razrede.¹¹⁸

Prosvetne oblasti zaradi pomanjkljivih navodil sprva niso bile prepričane, kdaj začeti uveljavljati osemletno šolsko obveznost.¹¹⁹ V začetku leta 1951 je ministrstvo za prosveto le pojasnilo, da velja obiskovanje štirirazredne šole za tiste otroke, ki se bodo s šolskim letom 1951/52 vpisali v tretji razred nižje gimnazije.¹²⁰

Po prvih ugotovitvah prosvetnih oblasti na Koroškem je prebivalstvo nove nižje gimnazije sprejelo z naklonjenostjo in je podpiralo oblast pri pospeševanju razvoja šolstva. Na utrditev položaja nižjih gimnazij bi pozitivno vplivala predvsem premestitev kvalificiranih moči nanje. Oblasti so optimistično ocenjevale, da oskrba novih gimnazij z ustreznimi učili ne bo predstavljala ovire. Pri vseh dospelih pošiljkah učil so zato dajali prednost ureditvi kabinetov za fiziko, kemijo in prirodopis.¹²¹

Po drugi strani so novo ustanovljene nižje gimnazije zbudale več skepse med pedagoškim kadrom. Do obveznega izobraževanja v tej obliki so bili kritični zlasti nekateri profesorji, saj so menili, da bo splošna raven nižje gimnazije zelo upadla. Inšpekcije nižjih gimnazij so v nasprotju s takšnim mnenjem ugotavljale, da so pomisleki na splošno neutemeljeni in da bi lahko prosvetni delavci s *požrtvovalnostjo, in čutom odgovornosti ter z ljubeznijo do otrok* premostili vse objektivne ovire.¹²²

V praksi se je največja pomanjkljivost novega sistema obveznega šolanja pokazala v slabem znanju in padcu učnega uspeha na nižjih gimnazijah. Ne samo da ta ni nikjer dosegal pričakovanj, ampak se je iz leta v leto poslabševal. Vse od nastanka nižjih gimnazij so se tudi prosvetne oblasti na Koroškem ubadale z nezadovoljivim uspehom na nižjih gimnazijah ter nedopustno velikimi razlikami v uspehu med njimi. Ob koncu šolskega leta 1950/51 je ta na

¹¹⁷ *Objave Ministrstva za prosveto LRS*, 20. 11. 1950, št. 2.

¹¹⁸ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Zbirna tabela o številu šol, 1953/54, AŠ 174.

¹¹⁹ Odlok o obveznem osemletnem šolanju je bil sprejet šele leta 1953.

¹²⁰ *Objave Ministrstva za prosveto LRS*, 5. 2. 1951, št. 4, str. 6.

¹²¹ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo o stanju šolstva, 4. 11. 1950, AŠ 170.

¹²² *Objave Ministrstva za prosveto LRS*, 5. 2. 1951, št. 4, str. 6.

Koroškem na primer nihal od samo 41 odstotkov na Prevaljah do 71 odstotkov uspešnih v Slovenj Gradcu.¹²³

Tabela 2: Učni uspeh na nižjih gimnazijah ob koncu šolskega leta 1950/51¹²⁴

Nižja gimnazija	Število učencev	Končali razred	Končali razred v %
Črna	134	77	57,4
Marenberg	123	70	56,9
Mežica	87	49	56,3
Prevalje	103	42	40,7
Slovenj Gradec	423	302	71,4
Skupaj	870	540	62

Na vseh petih nižjih gimnazijah je razrede uspešno končalo 62 odstotkov otrok. V povprečju je bil daleč najslabši rezultat v prvem razredu nižje gimnazije. Tega je končalo le 53,4 odstotka otrok.¹²⁵ Za primerjavo naj navedem, da je v okraju Maribor okoli 63 odstotkov otrok končalo razred brez negativne ocene, prvega pa samo 52 odstotkov otrok.¹²⁶

Povprečen uspeh na nižjih gimnazijah se je v primerjavi s prejšnjim šolskim letom še zmanjšal in je v okraju ob prvem polletju šolskega leta 1951/52 znašal le zaskrbljujočih 39,5 odstotka. Glavni razlog so prosvetni delavci pripisali dejstvu, da veliko dijakov v dejansko obvezni nižji gimnaziji le izpolnjuje svojo šolsko obveznost in da zato nimajo prave motivacije za resno delo. Ti so obenem negativno vplivali tudi na vse ostale. Na gimnazijo se niso mogli vpisati učenci, ki so bili preveč oddaljeni od nje, čeprav so bili zanj sposobni, po drugi strani pa so jih obiskovali tudi tisti, ki niso nameravali nadaljevati šolanja. Oblasti je še posebej skrbelo, kako rešiti vprašanje otrok, ki so ponavljali razrede več let, saj se je uspeh nižjih gimnazij na njihov račun še dodatno zmanjšal. Posebej kmečki starši še vedno niso razumeli, zakaj mora njihov otrok sploh v gimnazijo. Prehod v gimnazijo je predstavljal za povprečnega otroka preveliko obremenitev. Metode pouka in način dela v osnovni šoli so se namreč zelo razlikovali od nižje gimnazije. Novi učni načrt je bil po mnenju šolnikov v nižji gimnaziji prezahteven, saj je temeljil na znanstvenosti snovi in ni upošteval pedagoškega vidika pouka. Ob tem je bilo tudi ocenjevanje prestrogo. Novi učni načrti za nižje gimnazije so v resnici

¹²³ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Statistični list ob zaključku šolskega leta 1950/51 za posamezne nižje gimnazije, AŠ 178.

¹²⁴ Prav tam.

¹²⁵ Prav tam.

¹²⁶ Maček, Partijska prosvetna politika 1945–1955, str. 278.

predvidevali stoddstotni obisk, polno strokovno zasedbo in kakovosten kader, kar v tedanjih razmerah seveda še ni bilo uresničljivo. Povsod so se soočali še s pomanjkanjem učil, risalnega orodja in pripomočkov za učitelje. Veliko je bilo zlasti pomanjkanje učnih knjig. Na nobeni nižji gimnaziji na Koroškem sploh niso imeli učbenikov za angleški jezik in zgodovino, nekateri pa so bili pisani preobširno s težko razumljivim besedilom. Delo je oteževalo še pomanjkanje izkušenj mlajših učnih moči, že večkrat omenjena nestrokovna zasedba kadra na nižjih gimnazijah in prenatrpanost oddelkov. V Vuzenici sta tako dva oddelka imela po 62 dijakov, v Marenbergu pa je bilo v enem oddelku kar 64 dijakov. Razmere je poslabšala še oddaljenost dijakov od nižjih gimnazij, saj sta bila dijaška domova le v Slovenj Gradcu in Guštanju.¹²⁷

Tabela 3: Kader po gimnazijah v šolskem letu 1951/52.¹²⁸

Gimnazije	Št. oddelkov	Kader po kvalifikaciji										
		Prof.	Prof. priprav.	Predm. učit.	Predm. učit. priprav.	Strok. učit.	Strok. učit. priprav.	Učitelj	Učit. priprav.	Pogodb. učit.	Skupaj	Manjka učnih moči
Ravne	15	7	2	3	4		1	1		3	21	1,5
Črna	4				2			2			4	2
Marenberg	4			1				2			3	3
Mežica	3			2	1		1				4	0,5
Prevalje	4							4			4	2
Slovenj Gradec	11	1	1	2	3	1		4	1		13	3,5
Vuzenica	3				1			1			2	2,5
Skupaj	44	8	3	8	11	1	2	14	1	3	51	15

Razkorak med osnovno šolo in nižjo gimnazijo so na Koroškem poskušali zmanjšati z obiski ravnateljev nižjih gimnazij na osnovnih šolah. S stalnim stikom med obema ravnema izobraževanja bi lažje poenotili kriterije ocenjevanja, pedagoško izboljšali pouk in ga tudi vsebinsko poglobili. Ob tem bi morali za uspešnejše delo nižjih gimnazij v okraju zaposliti predvsem nekaj kvalificiranih slavistov in anglistov, na nižjih gimnazijah pa bi učitelji morali pripraviti vsaj osnovna skripta za pouk.¹²⁹

Ob vseh pomanjkljivostih novega sistema izobraževanja je bila pozitivna posledica pretvorbe sedemletke v nižjo gimnazijo po ocenah okrajnih

¹²⁷ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo o delu Sveta za prosveto in kulturo OLO Slovenj Gradec, 21. 12. 1951, AŠ 177.

¹²⁸ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo o kadru na gimnazijah ob koncu šolskega leta 1951/52, AŠ 178.

¹²⁹ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo o delu Sveta za prosveto in kulturo OLO Slovenj Gradec, 21. 12. 1951, AŠ 177.

prosvetnih oblasti zgolj v tem, da je mladina začela jemati pouk bolj resno in da se je na ta račun popravil šolski obisk. Razumljivo je bilo, da je kakovost dela nižje gimnazije s skoraj popolno dostopnostjo za vse otroke v primerjavi s predvojnimi nivojem, ko je to bila izbirna šola, precej padla.¹³⁰

Obstoječim nižjim gimnazijam se je s šolskim letom 1951/52 pridružila še nižja gimnazija v Vuzenici s prvim gimnazijskim razredom.¹³¹

Kako so se soočali s slabimi uspehi na nižjih gimnazijah v okraju in kako so ocenjevali svoje delo? V nižji gimnaziji v Mežici so v šolskem letu 1951/52 v prvi razred dobili boljše učence kot prejšnje leto in tudi starostna razlika ni bila več tako velika. Prvošolci so bili stari od enajst do štirinajst let. Zato so imeli manj težav v vzgojnem pogledu. Otroci iz kmečkih družin so zaradi bolj pogostega izostajanja začeli kmalu zaostajati v napredku. Od osmih učencev iz kmečkih družin je bilo šest negativno ocenjenih, čeprav so bili nadarjeni in sposobni. Izkazalo se je, da so šolsko delo dobro opravljali predvsem učenci, za katere so se zanimali starši, jih nadzirali in jim pomagali pri šolskih obveznostih. Od vseh staršev so za napredek in vzgojo otrok najbolj skrbeli starši iz nameščenskih družin, nato obrtniških in delavskih, najmanj pa iz kmečkih rodbin. Poučevanje je deloma potekalo po skrčenih predmetnikih. Pri angleščini učni cilji niso bili doseženi, saj celo leto ni bilo učbenikov. Učni uspeh je iz leta v leto nazadoval. Ob koncu 1949/50 je bilo pozitivnih 66, naslednje leto 57, v letu 1951/52 pa le še 55,5 odstotka otrok. Podobno je bilo tudi v prvih razredih. Tu se je odstotek uspešnih zmanjšal od 58 v letu 1949/50 na 50 odstotkov otrok v šolskem letu 1951/52.¹³² Na nižji gimnaziji Prevalje so vzrok neuspeha pripisali popoldanskemu pouku v dveh oddelkih, preveliki težavnosti učnih načrtov pri nekaterih predmetih, zlasti v prvem razredu, in prezaposlenosti otrok z domačimi opravili. Učnega načrta niso predelali v ruskem in angleškem jeziku, pri slovenščini, zgodovini in kemiji. Izdelalo je 67 odstotkov dijakov.¹³³ V Slovenj Gradcu je bilo na nižji gimnaziji negativnih 52 odstotkov otrok. Od tega je 63 otrok imelo več kot pet negativnih ocen. Za slab uspeh naj bi bili odgovorni predvsem dijaki sami, saj se niso poglobili v delo in sledili razlagam učitelja. Med dijaki je bilo veliko vozačev, ki so zaradi slabih prometnih zvez ostajali po pouku v mestu in bili izpostavljeni slabemu vplivu ulice. Mnogo jih je prišlo v gimnazijo samo zato, ker v njihovem kraju ni bilo petega razreda osnovne šole. Neugodno je na pouk vplivalo tudi

¹³⁰ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Zapisnik uradne konference prosvetnih delavcev okraja Slovenj Gradec, 17. 2. 1951, AŠ 179.

¹³¹ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Odločba o ustanovitvi nižje gimnazije v Vuzenici, 7. 8. 1951, AŠ 172.

¹³² PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo gimnazije Mežice ob 1. polletju 1951/52 in ob koncu šolskega leta, AŠ 178.

¹³³ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo gimnazije Prevalje ob koncu 1951/52, AŠ 178.

stalno menjavanje učnih moči, spreminjanje urnikov in predmetnikov, odsotnost predmetnih učiteljev, pomanjkanje učbenikov (angleščina, zgodovina) in drugih pripomočkov.¹³⁴ V Vuzenici je izdelalo razred le štirideset odstotkov dijakov. Glavni vzrok za slabe rezultate je bila nezainteresiranost dijakov. Poleg tega so se predmetni učitelji preveč usmerili na učno snov, ne da bi upoštevali dijakove življenjske razmere in pogoje šolanja. Manjkalo jim je tudi poznavanje sociologije vasi. Poleg tega je bilo ocenjevanje preveč strogo.¹³⁵ Na gimnaziji v Črni je bil pouk v prvih mesecih nereden, zato je prihajalo do zaostankov v učnem načrtu. Občutno je bilo pomanjkanje knjig za zgodovino ter atlasov. Ob prvem polletju je bilo pozitivnih le 42 odstotkov otrok. Rezultat je bil kar za enajst odstotkov slabši kot v preteklem šolskem letu. Izkazalo se je, da je bilo znanje, ki so ga pridobili v osnovni šoli, preskromno, na slab uspeh pa je vplival tudi neresen odnos do učenja.¹³⁶ Na nižji gimnaziji Radlje je bilo največ negativnih pri matematiki in angleščini. Najbolj je trpelo znanje pri slovenskem jeziku, saj so ga predavali nekvalificirani kadri. Razred je ob koncu šolskega leta 1951/52 izdelalo 61 odstotkov otrok.¹³⁷

Dejstvo je, da je v celotnem okraju le okoli dvajset do trideset odstotkov otrok uspešno prišlo do četrtega razreda nižje gimnazije. Prosvetne oblasti so bile prepričane, da ostali prav gotovo niso nesposobni ali celo zaostali, saj je bilo na štiridesetih osnovnih šolah v povprečju pozitivno ocenjenih nekaj nad tri četrtine otrok. Očitno je bilo, da je za slabe uspehe na nižjih gimnazijah najbolj kriv neustrezen sistem šolanja.¹³⁸

RAZMIŠLJANJA O CELOVITI REFORMI ŠOLSKEGA SISTEMA

Zaradi številnih težav, s katerimi so se soočale nove nižje gimnazije na podeželju, predvsem s pomanjkanjem usposobljenega kadra, učnih pripomočkov ter zato v praksi neuresničljivih učnih načrtov in predmetnikov, se je pri oblasteh kaj kmalu pokazal dvom v ustreznost tako oblikovane osemletne šolske obveznosti in začela so se prva razmišljanja o potrebi celovite reforme

¹³⁴ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo gimnazije Slovenj Gradec, ob koncu I. polletja 1951/52, AŠ 178.

¹³⁵ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo gimnazije Vuzenica, ob koncu šolskega leta 1951/52, AŠ 178.

¹³⁶ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, Poročilo gimnazije Črna ob koncu I. polletja šolskega leta 1951/52, AŠ 178.

¹³⁷ PAM, fond OLO Slovenj Gradec, poročilo gimnazije Radlje ob koncu šolskega leta 1951/52, AŠ 178.

¹³⁸ PAM, fond OLO Prevalje, Zapisniki II. redne seje Sveta za prosveto OLO Slovenj Gradec, 28. 7. 1952, AŠ 174.

obveznega izobraževanja. Ta je bila nato izvedena konec petdesetih let v obliki enotnih osemletk. Predvsem bi bilo treba odgovoriti na vprašanje, ali naj nižja gimnazija služi kot priprava na višjo gimnazijo ali pa naj da praktično in življenjsko znanje.¹³⁹ S svojo obveznostjo je zajela namreč tudi otroke, ki sploh niso bili motivirani za šolanje in je bila zanje le čakalnica, kjer so počakali na izpolnitev šolske obveznosti. Po drugi strani so vanjo prihajali le otroci, ki so imeli gimnazijo v kraju samem ali zelo blizu. Ostali so v glavnem še naprej obiskovali osemletne osnovne šole. Te zaradi skrčenega obsega pouka seveda niso mogle nuditi enakovredne izobrazbe in omogočiti prehod na višje ravni izobraževanja brez opravljanja različnih dopolnilnih izpitov. Snov v nižjih gimnazijah je bila razporejena tako, da je bila v celoti predelana šele po štirih letih. Vsak predčasen izstop je zato otroka prikrajšal za del izobrazbe, prav tako pa niso dobili dovolj praktičnih in za življenje potrebnih znanj.¹⁴⁰

Slika 1: Smučarska tekma pionirjev na Strojni, februar 1952¹⁴¹

Zlasti na podeželju nižje gimnazije po mnenju številnih prosvetnih delavcev niso dale primerne splošne izobrazbe in so bile dejansko le mrtva črka na papirju. V primerjavi z mestnimi gimnazijami so po učnih močeh in materialnih pogojih brez izjeme zelo zaostajale. Obveznega drugega tujega jezika na njih tako recimo večinoma sploh niso poučevali, kar je povzročalo težave

¹³⁹ Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond Svet za kulturo in prosveto, Zapisnik konference okrajnih inštruktorjev in načelnikov na področju LRS od dne 19. 9. do 1. 10. 1952, AŠ 49, str. 43–49.

¹⁴⁰ In še ena misel k petemu razredu, str. 5.

¹⁴¹ PAM, fond Osnovna Šola Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem, Kronika šole na Strojni.

ob prehodu na višje gimnazije. Ob tem so bile zaradi popolne dostopnosti in neprilagojenosti učnih načrtov zmogljivostim podeželskih otrok prezahtevne. Tako je v povprečju v Sloveniji le 32 odstotkov otrok na nižjih gimnazijah prišlo do zaključnega razreda, kar je samo nekoliko odstotkov več kot na Koroškem.¹⁴²

Po drugi strani so podeželske nižje gimnazije vsem težavam in nedorečenostim navkljub pomenile določen napredek. Utirale so namreč pot v bolj intenzivno šolsko delo, širile pomen izobrazbe med kmečkim prebivalstvom in izboljšale obisk pouka. To je še posebej veljalo za nerazviti, pretežno agrarni koroški okraj.¹⁴³

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Pokrajinski arhiv Maribor

SI_PAM/0433 Okrajni ljudski odbor Slovenj Gradec

SI_PAM/0442 Okrožni ljudski odbor Maribor

SI_PAM/1275 Okrajni komite Komunistične partije Slovenije Slovenj Gradec

SI_PAM/0805 Učiteljišče Maribor

SI_PAM/1926 Osnovna šola Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem

Arhiv Republike Slovenije

SI AS 249 Svet za kulturo in prosveto Ljudske republike Slovenije

Tiskani viri

Vestnik Ministrstva za prosveto Ljudske republike Slovenije, 1946–1948.

Objave Ministrstva za prosveto Ljudske republike Slovenije, 1950–1951.

Ur. l. SNOS in Narodne vlade Slovenije, 1945.

Ur. l. LRS, 1946–1947.

Ur. l. FLRJ, 1946–1947.

¹⁴² Širec, Nižje gimnazije še z ene strani, str. 33.

¹⁴³ ARS, fond Svet za kulturo in prosveto, Zapisnik konference okrajnih inštruktorjev in načelnikov na področju LRS od dne 19. 9. do 1. 10. 1952, AŠ 49, str. 42.

Literatura

Aleš Gabrič, Šolstvo na Slovenskem v letih 1945–1951. V: *Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete*, št. 24, 1991.

Drago Mehora, Naše sedemletke v tretjem letu svojega dela. *Popotnik*, št. 3–4, 1949.

Jože Širec, Nižje gimnazije še z ene strani. *Sodobna pedagogika*, št. 1–2, 1952.

Jure Maček, Partijska prosvetna politika 1945–1955 na primeru šolstva v Mariboru in okolici, Magistrsko delo, Maribor 2011.

In še ena misel k petemu razredu. *Prosvetni delavec*, 5. 3. 1953, št. 1.

Suzana Čeh, Historiat Okrajnega ljudskega odbora Prevalje in Slovenj Gradec. V: *Vodnik po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva Maribor*, Pokrajinski arhiv Maribor, Maribor 2009.

Tone Sušnik, Razvoj šolstva v Mežiški dolini. V: *Med Peco in Pohorjem*, uredil Rajko Poberžnik, Maribor 1965.

Venčeslav Winkler, O sedemletki. *Popotnik*, št. 2–3, 1947.

Vinko Skitek, Nemške ljudske šole med letoma 1941 in 1945 v Mežiški dolini. *Šolska kronika – revija za zgodovino šolstva in vzgoje*, št. 21, 2012.

Vladimir Bračič, Prostorski razvoj upravne in samoupravne razdelitve na območju severovzhodne Slovenije. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, št. 1–2, 1979.

THE DEVELOPMENT OF MANDATORY SCHOOLING IN CARINTHIA FROM THE LIBERATION TO THE BEGINNING OF THE 1950s

Summary

The author presents the reconstruction, development and organisation of the school system in the Slovene part of Carinthia from World War II to the beginning of the 1950s. The discussed period is characterised by three milestones. For the first school year after the liberation, temporary solutions and disunited educational policy were typical, when the new authorities tried to settle the effects of occupation and to assure basic material conditions and staff for the new school year, and at the same time to organise the school work on the new ideological basis. After the authorities were consolidated, they fired or transferred all teachers, who were supposedly ideologically or politically inappropriate. In the school year 1947/48, the new educational organisation with the unified “seven-year-schools” was introduced. This organisation did not meet the expectations and therefore the Communist Party authorities had to admit that there was no development of the education and that they should have considered the profession more. In 1953, the eight-year-school was re-introduced, and the setback of the educational system ended. Looking at the educational situation in Carinthia, the author emphasises the local specifics and the execution of the Communist Party directives. The education in this quite hilly area was characterised by poorly developed and small schools with mostly combined classes. The author is interested in the social and educational structure of pupils on different educational levels and in the relations between the school environment and the school in the new social situation. Based on the Communist Party documents and documents of the educational authorities, he

presents the expectations of the local Communist Party authorities for the teachers, their ideological re-education and their changing role in the new social system.

DIE ENTWICKLUNG DER PFLICHTSCHULUNG IN KÄRNTEN VON DER BEFREIUNG BIS ZUM ANFANG DER 1950ER JAHRE

Zusammenfassung

Der Autor beschreibt die Erneuerung, die Entwicklung und die Organisation des Schulwesens in dem slowenischen Teil Kärntens nach dem Zweiten Weltkrieg bis zum Anfang der 1950er Jahre. Die behandelte Periode wurde von drei Wendepunkten gekennzeichnet. Für das erste Schuljahr nach der Befreiung sind temporäre Lösungen und Uneinigkeit der Schulpolitik charakteristisch, wobei die neue Regierung so bald wie möglich die Folgen der Okkupation zu bewältigen und die grundlegenden materiellen und personalen Grundlagen zu sichern versuchte und dabei noch die schulische Arbeit auf neuen ideologischen Grundlagen organisieren wollte. Nach ihrer Konsolidierung entließ oder versetzte die neue Regierung alle Lehrer, für die sie dachte, sie seien ideologisch oder politisch inkorrekt. Mit dem Schuljahr 1947/48 entstanden mit der Einführung der einheitlichen „siebenjährigen“ Schulen neue Veränderungen in der Organisation des Schulwesens. Da diese die Erwartungen nicht erfüllten, gaben die Parteistrukturen Anfang der 1950er Jahre zu, dass es im Schulwesen keinen Fortschritt gibt und dass sie eigentlich mehr die Expertenmeinung berücksichtigen müssten. Die erneute Einführung der achtjährigen Schulpflicht im Jahr 1953 bedeutete das Ende der Regression des Schulsystems. Bei der Darstellung des Schulsystems in Kärnten betont der Autor die lokalen Eigenartigkeiten in der Organisation der Schule und der Ausführung von Direktiven der Partei. Für das Schulwesen in dieser Hügellandschaft sind schlecht entwickelte, kleine Schulen, in denen meistens kombinierter Unterricht stattfand, typisch. Der Autor ist an der Sozial- und Ausbildungsstruktur auf verschiedenen Ebenen und an dem Verhältnis zwischen der Schule und der Umgebung in der neuen gesellschaftlichen Situation interessiert. Basierend auf den Dokumenten der Partei und der Schulverwaltung zeigt er die Anforderungen der lokalen Parteibehörde gegenüber der Lehrer, weiters die ideologische Umerziehung der Lehrer und ihre veränderte Rolle in dem neuen Gesellschaftssystem.